Vulgarnolatinske osobitosti na kasnoantičkim spomenicima Dalmacije

Husović, Mirza

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:056338

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-28**

Filozofski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu

Repository / Repozitorij:

ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences

zir.nsk.hr

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

FILOZOFSKI FAKULTET

Odsjek za arheologiju

Odsjek za klasičnu filologiju

Ivana Lučića 3

Mirza Husović

Vulgarnolatinske osobitosti na kasnoantičkim spomenicima Dalmacije

Diplomski rad

Mentor: dr. sc. Dino Demicheli

Komentor: dr. sc. Vladimir Rezar

Zagreb, rujan 2021.

Sadržaj

1. Uvod 1
2. Vulgarni latinitet – definicija, trajanje, izvori proučavanja 2
3. Epigrafski materijal na području rimske provincije Dalmacije 6
4. Povijest i metodologija istraživanja 8
5. Vokalizam 9
   5.1. Monoftongizacija 9
   5.2. Promjena kvalitete vokala 11
   5.3. Nesigurnost u pisanju <i>, <u> i <y> 13
   5.4. Sinkopa - ispadanje vokala 14
   5.5. Hiperkorektizam vokala 16
   5.6. Ostale odlike vulgarnog latiniteta na području vokalizma 16
6. Konsonantizam 17
   6.1. Betacizam 17
   6.2. Zamjena zvučnih i bezvučnih konsonanata 19
   6.3. Nesigurnost u pisanju geminata 20
   6.4. Nesigurnost u pisanju <x> 21
   6.5. Aspiracija i deaspiracija 22
   6.6. Ispadanje nazala 23
   6.7. Zamjena <m> i <n> 25
   6.8. Ispadanje završnog <s> 25
   6.9. Gubitak aspirate <h> 26
   6.10. Zamjena <k> i <c> 27
   6.11. Hiperkorektizam konsonanata 27
   6.12. Ostale odlike vulgarnog latiniteta na području konsonantizma 28
7. Rezultati istraživanja 29
8. Primjena u nastavi 32

9. Zaključak 33
10. Katalog.....35
10.1. Legenda grafičkih znakova 69
10. Bibliografiija.....70
11. Popis priloga 72

1. Uvod

Svaki jezik vremenom prolazi kroz određene promjene te tako dolazi do odstupanja od onoga što se inače smatra standardnim. Promjene se manifestiraju različito, ovisno o vremenu i prostoru, ali i o društvenom sloju koji se koristi određenim jezikom. U tom pogledu ni latinski jezik nije bio iznimka, a upravo takve promjene i odmaci od normativnog svjedoče o razvoju latinskog i njegovom postupnom prijelazu u romanske jezike, koji su nastali iz njegovog vulgarnog oblika.[1]

Vulgarni latinski i klasični latinski jezik koegzistiraju, ali se ne koriste u istim prigodama i nisu karakteristični za iste slojeve društva. Pod pojmom vulgarni latinski podrazumijevamo „govorni jezik s područja cijelog Rimskog Carstva, u svim njegovim varijantama, koje u velikoj mjeri odstupaju od klasičnog jezika kakav nam je poznat iz književnih djela.“[2] Dakle, za razliku od „pravilnog“ i „profinjenog“ klasičnog latinskog, vulgarni latinski predstavlja svakidašnji, živi jezik kojim su govorili niži slojevi društva. Stoga se još naziva i pučkim govorom (*sermo plebeius),* vulgarnim govorom (*sermo vulgaris),* vojničkim govorom (*sermo castrensis)* i slično.[3]

Rimskom ekspanzijom na područjima koja će kasnije postati dio provincije Dalmacije, te procesom romanizacije, dolazi do širenja rimske kulture i latinskog jezika na autohtono stanovništvo. Taj proces se najviše odvijao preko italskih doseljenika, koji su se najprije naseljavali u gradovima jadranske obale, a potom i u zaleđu.[4] Na ovaj način latinski jezik dolazi u te krajeve te postupno uspijeva potisnuti domorodačke jezike. Brojna epigrafska građa svjedoči tome da se u rimskoj provinciji Dalmaciji govorilo latinskim jezikom, kao i da se koristio u javnom obraćanju.[5] Ti pisani izvori, u koje spadaju i epigrafski spomenici, nam mogu mnogo toga reći o raznim sferama društvenog života iz rimskog perioda, ali nam mogu poslužiti i kao vjerodostojna svjedočanstva govornog latinskog jezika.

---

1 V. Zović, „Vulgarni latinitet na natpisima rimske provincije Dalmacije“, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku,* Pula, 2014, 158 (Dalje u tekstu: Zović 2014)

2 P. Tekavčić, *Uvod u vlugarni latinitet (s izborom tekstova),* Sveučilište u Zagrebu, Zagreb 1970, 7

3 P. Skok, *Pojave vulgarno-latinskoga jezika na natpisima iz rimske provincije Dalmacije*, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1915, 3 (Dalje u tekstu: Skok 1915)

4 Zović 2014, 158

5 A. Kurilić, „The Characteristics of Vulgar Latin in Epigraphic Monuments“ u: I. Bratičević, T. Radić (ur.), *Classical heritage from the epigraphic to the digital: Academia Ragusina 2009 & 2011*, Ex libris, Zagreb 2013, 7 (Dalje u tekstu: Kurilić 2013)

Upravo te odlike govornog, odnosno vulgarnog latinskog jezika, će biti glavna tema ovoga rada. Rad je koncepcijski u velikoj mjeri oslonjen na članak *Vulgarni latinitet na spomenicima rimske provincije Dalmacije* autorice Valentine Zović, no moja filološka analiza je provedena na drugačijem korpusu, odnosno na latinskim natpisima koji datiraju iz kasnoantičkog perioda. Pokušat ću utvrditi koja odstupanja od klasičnog latinskog jezika se javljaju na kasnoantičkim spomenicima, zbog čega do njih dolazi, te postoje li neke pojave karakteristične isključivo za provinciju Dalmaciju. Navest ću statističke podatke o njihovoj učestalosti na obrađenim natpisima, a usputno ću se dotaknuti i odnosa učestalosti određenih promjena iz perioda ranog i kasnog Carstva.

2. Vulgarni latinitet – definicija, trajanje, izvori proučavanja

Iako je u uvodnom dijelu navedena Tekavčićeva definicija vulgarnog latiniteta, treba napomenuti da zajedničkog konsenzusa po pitanju njegove definicije nema. Različiti autori daju različite interpretacije i vremenske okvire njegovog trajanja. U početku se na vulgarni latinski gledalo u negativnom smislu jer se shvaćao kao iskvareni pučki jezik koji je smijenio pravilni klasični latinski. Danas je takav stav odbačen jer se vulgarni latinski ne vrednuje kroz prizmu klasičnog niti dolaze jedan iza drugoga već su u isto vrijeme prisutni među njegovim govornicima.[6] Problemi definicije vulgarnog latinskog jezika leže i u razlikama među društvenim slojevima, razini obrazovanja te geografskoj i etničkoj pripadnosti govornika.[7]

Neki autori vulgarni latinski smatraju jezikom najnižih slojeva, drugi ga definiraju u nešto širem smislu kao jezik puka, dok je po trećima to jezik pripadnika srednjeg sloja koji se razvio iz ranog klasičnog latinskog. Svim tim, a i mnogim drugim definicijama, je zajednička odlika ograničavanje pojma vulgarnog latinskog. U njima se i dalje na njega gleda kao na degradirani jezik u odnosu na klasični latinski. Međutim, shvatimo li vulgarni latinski u najširem smislu kao autentičnog predstavnika sveukupnog latiniteta, onda se na klasični latinski može gledati kao na uglađeni i profinjeni dio tog latiniteta.[8] U svakom slučaju treba istaknuti da klasični i vulgarni latinski nisu dva različita jezika niti je vulgarni latinski nekakva varijanta klasičnog, već da se radi o različitim aspektima istog jezika.

6 Tekavčić 1970, 2-3

7 J. Herman, *Vulgar Latin*, The Pennsylvania State University Press 2000, 23-24 (Dalje u tekstu: Herman 2000).

8 Tekavčić 1970, 4-7

Definiranje perioda trajanja vulgarnog latinskog nije nimalo jednostavnije. Jozsef Herman[9] navodi da bi se o početku vulgarnog latiniteta moglo govoriti od pojave književne tradicije, ali ipak ističe da prvi sistematski dokazi postojanja vulgarnog latinskog poput pompejanskih natpisa ili Petronijevih djela, datiraju u 1. st. po. Kr. S druge strane, P. Tekavčić[10] navodi dvije točke gledišta na ovo pitanje. S dijakroničke pozicije latinski jezik se kontinuirano govori od antike, odnosno rimske kolonizacije na određenim prostorima, do danas, i ne postoji vremenska granica do koje se govori latinskim, a nakon nje romanskim jezicima. Iz tog razloga neki lingvisti gledaju na romanske jezike kao na današnju razvojnu fazu latinskog jezika. Problem s ovakvim pristupom leži u tome što bi se onda i na latinski trebalo gledati samo kao na razvojnu fazu nekog prethodnog jezika. Sa sinkroničke točke gledišta razvojni put latinskog jezika dijeli se po etapama od kojih svaka predstavlja „presjek" razvoja jezičnog sistema i leksika. Njihovom usporedbom može se vidjeti u kolikoj mjeri se jezik izmijenio. Tako Tekavčić navodi da se latinski jezik iz perioda prije 2. st. pr. Kr. u odnosu na jezik iz Augustova doba, razlikovao jednako, a možda i više, nego latinski jezik Augustova doba i današnji romanski jezici.

Kao donja granica vulgarnog latiniteta obično se uzima 200. godina pr. Kr., iako se ni za nju ne može reći da je fiksna. Zbog određenih sličnosti između nekih jezičnih pojava iz perioda arhajskog te kasnijeg vulgarnog latinskog i romanskih jezika, ima i onih koji smatraju da tu granicu treba pomaknuti dalje u prošlost. Uzmemo li u obzir stav moderne lingvistike da vulgarni i klasični latinski koegzistiraju, onda možemo zaključiti da vulgarni latinski postoji i prije vremena iz kojeg datiraju najstariji sačuvani spomenici na latinskom jeziku.

Kraj vulgarnog latiniteta i početak romanskih jezika smješta se u period između 4. i 9. st. Kada se govori o svršetku vulgarnog latinskog treba naglasiti da se kao kriterij uzima postojanje jedinstvenog jezika cijelog Rimskog Carstva, usprkos dijalektalnim razlikama koje se javljaju. Tako neki autori za kraj vulgarnog latinskog uzimaju 476. godinu, dok se drugi tome suprotstavljaju navodeći da je taj datum više povijesna nego jezična granica. Neki pak 600. godinu smatraju ključnom zbog propasti antičkog obrazovnog sustava, a razdoblje od 600. do 800. tumače kao tranzicijski period latinskog ka romanskim jezicima. Jozsef Herman[11] ističe kako je u 6. i 7. st. još uvijek postojala svijest o jedinstvenom latinskom jeziku, unatoč sve većim razlikama u govornom i pisanom jeziku. Ta svijest se gubi tek u 8. st. kada latinski

9 Herman 2000, 7

10 Tekavčić 1970, 11-16

11 Herman 2000, 111

nestaje kao jedinstveni saobraćajni jezik. Nakon koncila u Toursu 813. godine i dekreta o vršenju propovijedi na jeziku koji je lakše razumljiv narodnim masama (*rustica lingua romana*), postaje jasno, barem u Galiji, da uz latinski postoji i neki drugi jezik kojim narod jedino i govori i koji zaista razumije.[12] Treba naglasiti i da se proces prelaska latinskog u romanske jezike ne odvija simultano u svim područjima. Tako se npr. u Italiji vulgarni latinski zadržao do druge polovice 10. st., a u Hispaniji do druge polovice 11. st.[13] Ipak, većina autora se slaže s konstatacijom da je period od 600. do 800. godine ključan u prelasku s latinskog na romanske jezike.

Budući da je vulgarni latinski bio svakodnevni govorni jezik, ne može se govoriti o vulgarnolatinskim djelima. To naglašava i J. Herman[14] upućujući na to da nam kao izvori za proučavanje mogu poslužiti tekstovi koji u većoj ili manjoj mjeri sadrže vulgarnolatinske oblike. Pavao Tekavčić[15] izvore dijeli na pisane i nepisane. U pisane ubraja sve tekstove, natpise i sl. dok u nepisane spadaju lingvističke rekonstrukcije dobivene na temelju romanskih jezika. Pisani izvori se dalje mogu podijeliti na: potvrde latinskih gramatičara, natpise i tzv. *tabellae defixionum*, religiozne tekstove, povijesna djela, stručni traktati iz raznih prirodnih znanosti i vještina, dokumenti, zakoni i obrasci (*formulae*) te glosari.

Petronijeva *Cena Trimalchionis* iz romana *Satyricon* posebno se izdvaja zbog nestandardnih oblika koji su svjesno upotrijebljeni kako bi se dočarala osobitost pojedinih likova. Njihovi govori obiluju jezičnim pojavama koje se podudaraju s onima u kasnijim romanskim jezicima. Osim ovoga tu su još i Plautove komedije te Ciceronova *Epistulae ad Familiares* u kojima se također zatiču vulgarizmi.

Od potvrda latinskih gramatičara najvažnije sačuvano djelo je *Appendix Probi* za kojeg se vjeruje da potječe iz 3. ili 4. st. U njemu je sadržan popis od 227 pravilnih i nepravilnih oblika, od kojih se većina nepravilnih zadržala u romanskim jezicima. Osim toga, na osnovi tih nepravilnih oblika možemo zaključiti da su se tako upotrebljavali u govornom jeziku.

Na natpisima profanog i sakralnog karaktera širom Carstva prisutni su vulgarizmi, osobito u kasnijem periodu. Od posebne važnosti su natpisi iz Pompeja. Budući da se zna da nisu mogli nastati nakon 79. godine, pojave koje se javljaju na njima pripisuju se vulgarnom

12 Tekavčić 1970, 22

13 Heerman 2000, 115

14 Herman 2000, 8

15 Tekavčić 1970, 30-44

latinitetu tog područja u 1. st. *Tabellae defixionum,* odnosno pločice u koje su urezane razne magične formule čine posebnu grupu izvora, a neke od najzanimljivijih su pronađene na prostoru današnje Hrvatske.[16]

Od djela religioznog karaktera, najvažniji su latinski prijevodi Biblije. Zajednički naziv za prijevode Svetog pisma prije Jeronimove *Vulgate* (nastala između 383. i 403. godine) je *Latina Vetus* i ona se prema porijeklu dijeli na *Italu* i *Afru*. I putopis *Peregrinatio Aetheriae* ili *Peregrinatio Egeriae*, kako se još naziva, crkvenog je karaktera i obiluje vulgarnolatinskim oblicima. Još neka značajnija djela iz ove skupine su hagiografska djela Grgura Turonskog *Vita patrum, Confessores, Martyres* i *Passio septem dormientium,* te zbirka priča o svecima *Vitae Patrum* Cezarija iz Arlesa. O prisustvu vulgarizama u kršćanskim tekstovima govori J. Herman[17] te navodi da su, generalno gledajući, jezična obilježja kršćanskih tekstova u cjelini bliža vulgarnom latinskom jeziku nego tekstovi nekih drugih književnih vrsta iz tog vremena. Neki autori poput L. R. Palmera[18] čak smatraju da se o kršćanskom latinskom može govoriti kao o posebnom jeziku.

Od historiografskih djela najznačajnija su nam *Historia Francorum* Grgura Turonskog, zatim djela *De origine actibusque Getarum* i *De summa temporum vel de origine actibusque gentis Romanorum* kroničara Jordanesa te djelo *Chronicarum libri IV* nepoznata autora.

Bitni izvori za proučavanje vulgarnog latiniteta su i traktati praktične namjene i znanstveno-tehničkog sadržaja. Od njih treba izdvojiti veterinarski priručnik pod nazivom *Mulomedicina Chironis* iz 4. Radi se o prijevodu grčkog originala autora Hirona po kojem je kasnije Vegecije sastavio svoj priručnik. st. Zatim imamo dijetetički priručnik *De observatione ciborum* grčkog liječnika Antima. U farmakološkom traktatu grčkog autora Dioskorida pod nazivom *Dioscorides Latinus*, prevedenom na latinski u 6. st. također se javljaju vulgarnolatinske pojave. Zatim imamo dva prijevoda medicinskog spisa grčkog liječnika Oribazija, također oba iz 6. st. Najzanimljiviji tekst iz ove skupine je zbirka recepata za različite tehnološke postupke poput taljenja metala, izrade stakla i sl. Zbirka je također prevedena s grčkog i poznata je pod dva naziva: *Compositiones ad tingenda musiva* ili *Compositiones Lucenses.* Osim ovih, ima i rasprava iz drugih područja u kojima su prisutni vulgarnolatinski

16 S protora provincije Dalmacije poznata je ona iz Trogira, kat. br. 339

17 Herman 2000, 24

18 L. R. Palmer, *The Latin Language*, Oklahoma University Press, Oklahoma 1988, 181-205 (Dalje u tekstu: Palmer 1988).

oblici. Tako imamo Vitruvijeva djela iz arhitekture, agrikulturne spise Katona starijeg, Kolumele i Paladija te geodetske tekstove poznate pod nazivom *Agrimensores*.

Obrasci (*formulae*) su služili za sastavljanje raznih službenih dokumenata od 6. do 9. st. Ono što je zanimljivo jest to da su na starijim obrascima vulgarizmi prisutniji nego na mlađima. U ovu grupu spadaju i zakonici nastali u germanskim državama po uzoru na rimsko pravo. To su: *Edictum Theoderici regis* (prije 507. god.), *Lex Visigothorum* kralja Euriha (466. do 484. god), *Lex Romana Visigothorum* ili *Breviarum Alarici* (506. god.), *Lex Romana Bungurdiorum* kralja Bundogada (umro 516. god.), *Lex Salica* (6. st.) i *Lex Ribuaria* (6./7. st.).

U vrijeme kada je pojedine latinske izraze trebalo tumačiti pučkima nastaju glosari. Dva najvažnija su Glosar iz Reichenaua nastao u 8. st. i nešto mlađi Glosar iz Kassela iz 9. st. Za prvi se može reći da je latinsko-romanski jer tumači riječi klasičnog latinskog riječima tadašnjeg govornog jezika, dok je drugi glosar romansko-germanski. Osim ova dva, treba spomenuti i glosar Izidora Seviljskog iz 6./7. st. pod nazivom *Etymologiarum sive origine libri XX*, zatim španjolske glosare *Glosas Emilianenses* i *Glosas Silenses*, te Glosar iz Montecasina 10. st,

3. Epigrafski materijal na području rimske provincije Dalmacije

Završetkom rimskih osvajanja na ovim prostorima, provincija Dalmacija obuhvaćala je istočnu obalu Jadrana, Kvarner na sjeveru te današnju Bosnu i Hercegovinu, Crnu Goru, sjevernu Albaniju i zapadnu Srbiju. Na jadranskoj obali počinjala je od rijeke Raše (*Arsia*) u Istri, i protezala se do područja malo južnije od grada Lješa (*Lissus*) u Albaniji. Prema istoku granica je vodila Savskom dolinom južno od rijeke Kupe (*Colapis*), zatim je išla preko rijeke Vrbas (*Urpanus*) u Laktašima te se pružala uzduž sjeverne strane bosanskih brda u Savskoj dolini do granice s provincijom Gornjom Mezijom, obuhvaćajući i dijelove današnjeg Kosova.[19] Odatle se spuštala prema jugu duž tokova Morave (*Margus*), Lima (*Limus*) i Ibra pa uz Šar-planinu (*Scardus*) do rijeke Drima (*Drilo*), gdje je graničila s provincijom Makedonijom.[20]

[19] J. J. Wilkes, *Studies in the roman province of Dalmatia,* Doctoral thesis, Durham University, Durham 1962, 155.

20 J. J. Wilkes, *Dalmatia,* Harvard University Press, Cambridge 1969, 78-80

Slika 1. Granice rimske provincije Dalmacije iz 2. st. (izvor: https://i.redd.it/im5tenfpd8751.png).

Kako su se vremenom mijenjale granice Rimskog Carstva, tako su se mijenjale i granice njegovih provincija. Tako za vrijeme vladavine cara Dioklecijana jugoistočni dio Dalmacije postaje zasebna provincija Praevalitana s glavnim gradom Skadar (*Scodra*). Granica između ove dvije provincije je vodila od Budve (*Butua*) planinskim predjelom Lovćena, iznad Kotora (*Acruvium*) i oko Kotorskog zaljeva pa preko današnjih Krivošija i Nikšića (*Anderba*). Zatim je išla rijekom Pivom do njenog ušća u Drinu (*Drinus*).[21] Nakon što je car Teodozije I. Veliki podijelio Carstvo 395. godine, upravo ova granica je postala razdjelnica između njegovog istočnog i zapadnog dijela.

Za kraj vulgarnog latiniteta u samoj provinciji Dalmaciji uzimaju se 612. ili 614. godina, kao tradicionalni datumi pada Salone.[22] Nakon toga se na njega gleda kao na poseban romanski jezik, koji se naziva dalmatskim.[23]

21 Z. Bešić i sur., *Istorija Crne gore: knjiga prva,* Redakcija za istoriju Crne gore, Titograd 1967, 242

22 Riječ je o tradicionalnim datumima pada Salone jer se na temelju novijih istraživanja on datira nešto kasnije. (usp. Marović 1984.)

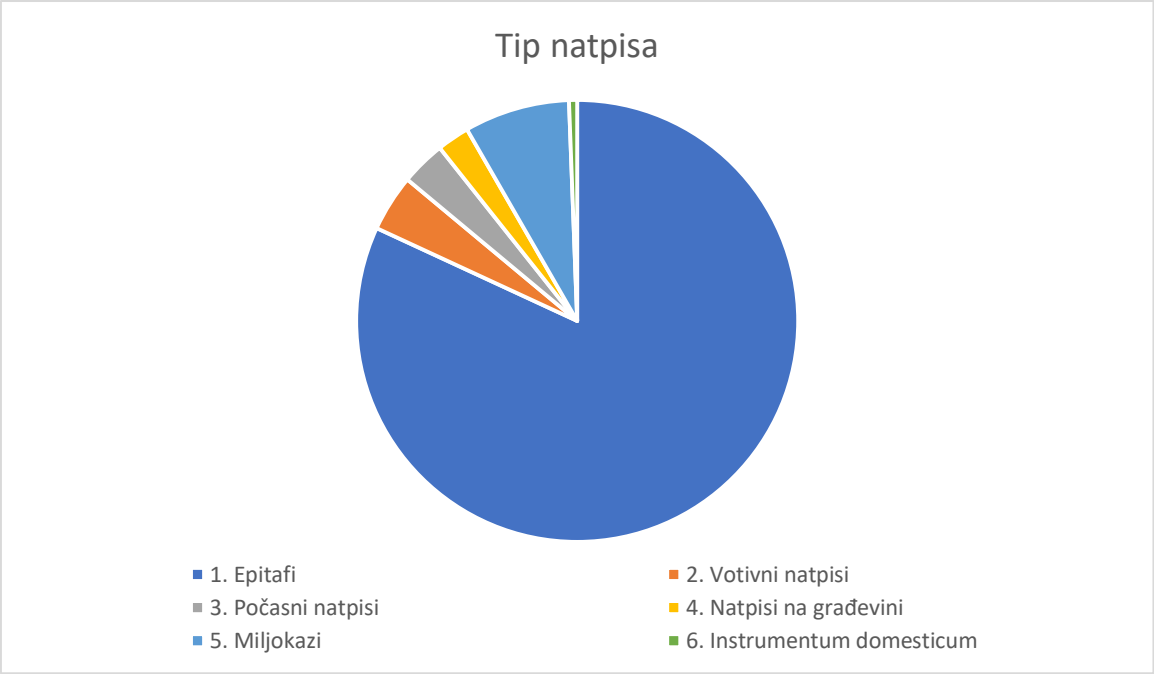
23 Skok 1915, 3-4

4. Povijest i metodologija istraživanja

Ovu temu u Hrvatskoj je prvi ozbiljnije obradio Petar Skok u djelu *Pojave vulgarno-latinskoga jezika na natpisima rimske provincije Dalmacije* iz 1915. godine. Ondje je obuhvatio natpise koji su do tada bili poznati[24] te ih sustavno proučio i objasnio. Nakon njega ovom tematikom su se bavili još neki domaći autori poput A. Kurilić i V. Zović, te nekih stranih autora kao što je A. Gonda, koji je proučavao vulgarnolatinske odlike na spomenicima Dalmacije i susjednih provincija te njihov međusobni odnos.

Za potrebe ovoga rada analizirana je epigrafska građa iz perioda kasne antike, odnosno od dolaska cara Dioklecijana na vlast 284. godine do pada grada Salone 612. Za pretraživanje natpisa su u najvećoj mjeri korištene elektroničke baze EDCS i EDH. Izdvojeni su oni natpisi na kojima su primijećeni nestandardni oblici te je izrađena tablica u programu *Excel* kako bi se izvukli potrebni statistički podaci. Rad se temelji na natpisima sepulkralnog karaktera, koji su daleko najbrojniji, ali i natpisima votivnog, počasnog i građevinskog karaktera te miljokazima. Iako su u korpusu natpisa obrađenom za ovaj rad zastupljeni natpisi s područja cijele provincije Dalmacije, najveći dio njih je iz glavnog grada Salone. Na kraju rada je dostupan katalog u kojem su prikupljeni natpisi na kojima su uočeni oblici koji odudaraju od klasičnog latinskog jezika.

24 Radi se prvenstveno o natpisima iz CIL-a

Slika 2. Zastupljenost pojedinih tipova natpisa u obrađenom korpusu (Izradio: M. Husović).

U radu će prvenstveno biti riječi o fonetskim promjenama. One su podijeljene na one s područja vokalizma i one koje se javljaju u okviru konsonantizma. Budući da su tekstovi natpisa, radi sažetosti, uglavnom pisani pomoću ustaljenih kratica, takve promjene su najuočljivije i najrelevantnije za analizu.

5. *Vokalizam*

5.1. Monoftongizacija

Prelazak diftonga <*ae* >u samoglasnik <*e*>[25] je daleko najučestalija promjena na natpisima širom Rimskog Carstva. Ova pojava se počela širiti u 1. st. iz matičnog tla Italije po provincijama. U 3. st. je izrazito ojačala te je u nekim regijama potpuno istisnula uporabu diftonga <*ae*>.[26] Na području provincije Dalmacije, monoftongizacija je u manjoj mjeri prisutna još u periodu ranog principata, a kasnije se značajno širi.[27] Česti su primjeri gdje na istom natpisu imamo diftong <*ae*> pravilno upotrijebljen na jednom mjestu, a onda ga na

25 Kat. br. 12, 25, 26, 30, 39, 42, 43, 47, 48 i dr.

26 C. H. Grandgent, *Introduction to Vulgar Latin,* D. C. Heath and CO Publishers, Boston 1907, 89 (Dalje u tekstu: Grandgent 1907)

27 Zović 2014, 163-164

drugom mjestu zamjenjuje <*e*>.[28] To se događa zbog nesigurnosti sastavljača natpisa u pisanju diftonga.[29] Diftong <*eu*> vremenom nestaje jer se riječi u kojima se pojavljivao prestaju upotrebljavati. Jedino je diftong <*au*> uspio „preživjeti" monoftongizaciju i ostaviti utjecaj kasnije na romanskim jezicima.[30]

Monoftongizacija se najčešće javlja u genitivu ili dativu singulara ženskog roda, dok za ostale padeže ima manje primjera jer se manje upotrebljavaju na natpisima. Tako imamo primjere na kojima je ova promjena zahvatila vlastita imena (*Iulie, Ulpie, Lucie, Horanie* i sl.)[31] ili superlative pridjeva ženskog roda (*infelicissime, dulcissime, pientissime* i sl.).[32] Zabilježeno je 7 primjera gdje je monoftongizacija zahvatila dativ jednine ženskog roda posvojne zamjenice *suus 3.*[33] Ponekad se javlja i u nominativu jednine ženskog roda odnosne zamjenice *quae* ili pokazne zamjenice *haec*, pa tako umjesto ispravnoga *quae* imamo *que*[34], odnosno *hec*[35] umjesto *haec*. Iako je ova promjena karakteristična uglavnom za krajnje slogove, zabilježeno je 12 primjera gdje se ona javlja u početnima (*eternam, prefectura, seculi* i sl.).[36] Osim prelaska <*ae*> u <*e*>, na analiziranom materijalu uočena su i 3 primjera prelaska diftonga <*oe*> u <*e*> (u sva tri slučaja javlja se oblik *pena* umjesto *poena*).[37]

Budući da se već od 4. st. diftong <*ae*> redovno zamjenjuje s <*e*>[38], V. Zović[39] ukazuje na mogućnost da na kasnoantičkim spomenicima provincije Dalmacije dolazi do krajnje monoftongizacije, koja će u potpunosti istisnuti uporabu diftonga <*ae*> jer on u romanskim jezicima više ne postoji.[40] Ovome u prilog govori i oblik imena *Caesar*, odnosno *Cesar* kako je zabilježen na dalmatinskim natpisima.[41] Budući da se ovdje radi o pisanju <*e*> u naglašenom

28 Kat. br. 12, 75, 80, 145 158, 229, 263

29 Skok 1915, 16-23

30 Herman 2000, 31

31 Kat. br. 25, 26, 50, 51, 57, 145, 226, 234

32 Kat. br. 52, 81, 102, 138, 138, 159

33 Kat. br. 25, 50, 51, 102, 152, 158

34 Kat. br. 25, 26, 49, 53, 71, 86

35 Kat. br. 84, 113, 138, 139, 249, 285

36 Kat. br. 25 30, 42, 43, 94, 112

37 Kat. br. 127, 340, 342

38 Skok 1915, 17

39 Zović 2014, 165-166

40 Tekavčić 1970, 117

41 Kat. br. 30, 197, 204

slogu, za razliku od ostalih gdje je riječ o nenaglašenima, a koje je ova promjena najprije zahvatila[42], može se u većoj mjeri tvrditi da se radi o potpunoj monoftongizaciji.

Na kraju se može zaključiti da razlike u izgovoru između <*ae*> i <*e*> nije bilo, već da se oboje poimalo kao grafički znak za glas koji se u pučkom jeziku izgovarao kao [e].[43] Tako se na istim natpisima javljaju i pravilni i nepravilni oblici, a vremenom se zbog izgovora diftonga kao [e] tako ustalilo i u pisanju.

5.2.Promjena kvalitete vokala

Još jedna od bitnih odlika vulgarnog latiniteta jest promjena kvalitete vokala koja se očituje prelaskom <*u*> u <*o*>, <*e*> u <*i*> ili obratno. Ona se javlja kao posljedica prestanka razlikovanja u kvaliteti koje je bilo čvrsta odlika klasičnog latinskog[44], a do koje dolazi duljenjem vokala u naglašenom slogu, odnosno kraćenjem u nenaglašenom.[45] Jozsef Herman[46] spominje gramatičara Sacerdosa iz 3. st. koji pojavu skraćivanja dugog vokala u posljednjem slogu naziva „barbarizmom našeg vremena“ (*barbarismus nostri temporis*), a nešto kasnije gramatičar Sergius govori o tome kako je teško raspoznavati duge slogove po prirodi. Ta razlika se počinje gubiti sredinom 2. st., a kasnije miješanje spomenutih vokala postaje sve prisutnije.[47] Tako i u provinciji Dalmaciji imamo brojne primjere za ovu pojavu na kasnoantičkim spomenicima.

Prelazak <*e*> u <*i*> se najviše primjećuje u imenima mjeseci, pa tako imamo *Aprilis*[48] (=*Apriles), Novembris*[49] (=*Novembres*), *Decembris*[50] (=*Decembres*) i sl. Međutim, kod njih se, osim promjena u fonetskom smislu, može pomišljati i na morfološki karakter. Moguće je, dakle, da je došlo do miješanja padežnih nastavaka pa se umjesto akuzativnog koristio ablativni nastavak. Tako bi se mogli objasniti još neki primjeri poput *parentis*[51] umjesto *parentes,*

42 Grandgent 1907, 89

43 Zović 2014, 166

44 Zović 2014, 169

45 Palmer 1988, 155

46 Herman 2000, 28

47 Grandgent 1907, 75

48 Kat. br. 326

49 Kat. br. 285

50 Kat. br. 91, 172

51 Kat. br. 278

mensis[52] umjesto *menses* ili *praesis*[53] umjesto *praeses*. Ova promjena se javlja i kod nekih glagola gdje bi na kraju trebao stajati završetak *-et*, a umjesto njega imamo *-it*. Primjer za to su oblici *inferit*[54] (=*inferet*) i *iacit*[55] (=*iacet*). Na 2 natpisa javlja se akuzativ singulara ženskog roda na *im* umjesto na *em* (*fidelitatim, concessionim*).[56] Ovom pojavom bi se mogli objasniti i još neki oblici poput *supir*[57] (=*super*), *ix*[58] (=*ex*), *vinisti*[59] (=*venisti*), *vagenarius*[60] (=*vaginarius*) kao i neki drugi slični oblici. Ipak, s obzirom da su u analiziranoj građi neki od njih zabilježeni samo jednom, treba ostaviti prostora za mogućnost klesarske pogreške.

Obratna promjena <*i*> u <*e*> primjećuje se na još većem broju natpisa iz obrađenog materijala. Također se javlja u glagolima gdje bismo ovoga puta na kraju očekivali završetak *-it*, a umjesto njega nalazimo *-et*. Najčešće je to slučaj kod glagola *quiesco 3* i njegove složenice *requiesco 3*.[61] Osim toga, zabilježeni su i oblici *volueret*[62], *dabet*[63], *donavet*[64] i *fecet*.[65] Iako su ovi primjeri najvjerojatnije rezultat promjene kvantitete vokala, moguće je i da su posljedica miješanja glagolskih završetaka.[66] Za glagol *ministro 1* su zabilježena 4 slučaja gdje vokal <*i*> u prva dva sloga prelazi u <*e*> pa tako imamo oblik *menestravimus*[67] (=*ministravimus*). I kod superlativa pridjeva *caresseme*[68] (=*carissimae*) uočava se ista tendencija prelaska <*i*> u <*e*> u dva sloga. Ova pojava kod glagola *dedico 1*, čiji perfektni oblik nalazimo kao *dedecavit*[69], može se, osim čistom zamjenom, objasniti i asimilacijom s prethodnim vokalom.[70] Komparativ

52 Kat. br. 52
53 Kat. br. 11
54 Kat. br. 112, 126
55 Kat. br. 270, 272
56 Kat. br. 90, 206
57 Kat. br. 90
58 Kat. br.231
59 Kat. br. 339
60 Kat. br. 345
61 Kat. br. 67, 100, 156
62 Kat. br. 149, 150
63 Kat. br. 210
64 Kat. br. 49
65 Kat. br 181
66 Zović 2014, 171
67 Kat. br. 42, 43, 143
68 Kat. br.213, 234
69 Kat. br. 290
70 Zović 2014, 171

pridjeva *parvus* javlja se u obliku *menus*[71] umjesto standardnog *minus,* zatim prijedlog *sine* u obliku *sene*[72], a kao posebnu pojavu treba istaknuti dativ imena boga Mitre koji se javlja kao *Meterae.*[73] U njemu je <*i*> prešlo u <*e*> te se pojavilo još jedno suvišno <*e*> među konsonantima <*t*> i <*r*> (apokopa).[74]

Promjena vokala <*o*> u <*u*> najčešće se javlja u imenici *annus* kada bi trebala biti u akuzativu plurala i glasiti *annos*.[75] Osim toga ova pojava se javlja još na 2 natpisa u oblicima *ustearius*[76] i *ustiarius*[77] (=*ostiarius*). Svi ostali oblici s ovom promjenom su pojedinačni primjeri.[78]

Prelazak <*u*> u <*o*> zabilježen je u svega 10 primjera, od toga se dvaput javlja oblik *denontio* (=*denuntio*) i to na istom natpisu.[79] Pored ovoga javljaju se još i pojedinačni primjeri poput *oxor*[80] (=*uxor*), *consolatum*[81] (=*consulatum*), *coniogi*[82] (=*coniugi*), *saecolo*[83] (=*saeculo*) i dr.

5.3.Nesigurnost u pisanju <i>, <u> i <y>

Do ove nesigurnosti najčešće dolazi u riječima grčkog porijekla koje su ušle u latinski, pa su ih njegovi govornici pokušali prilagoditi svom načinu pisanja. U izvornom latinskom pismu nije postojalo slovo <*y*>, već se ono koristilo isključivo za riječi iz grčkog jezika. Vremenom se javlja tendencija da se ono prilagodi latinskom jeziku, pa se zbog sličnog izgovora počinje pisati kao <*i*>.[84] U analiziranoj epigrafskoj građi zamjena <*y*> s vokalom <*i*>

71 Kat. br. 196

72 Kat. br. 152

73 Kat. br. 23, 24

74 Zović, 2014, 171

75 Kat. br. 51, 53, 71, 170

76 Kat. br. 297

77 Kat. br. 288

78 Kat. br. 97, 113, 151, 183, 304, 334

79 Kat. br. 339

80 Kat. br. 113

81 Kat. br. 37

82 Kat. br. 298

83 Kat. br. 317

84 Grandgent, 1907, 77

primijećena je na 3 natpisa[85] na kojima se javljaju latinizirani oblici grčkih imena *Eutyches* ili *Eutychianus,* zatim na 3 natpisa[86] na kojima se pridjev *neophytus* javlja kao *neofitus,* ili *niofitas,* na jednom natpisu na kojem se javlja oblik *martirem*[87] (=*martyrem*), te na jednom natpisu gdje nalazimo *presbiter*[88] umjesto *presbyter*. Za obratnu pojavu u kojoj <*y*> stoji umjesto <*i*> javlja se samo jedan primjer u obliku ženskog imena *Fyrmia*[89] (=*Firmia*).

Zamjena <*y*> s vokalom <*u*> zabilježena je na samo 2 natpisa. U oba slučaja se radi o imenici *martyr,* jednom u akuzativu jednine *marturem*[90], a drugi put u akuzativu množine *martures.*[91] Zamjena <*i*> s <*u*> javlja se na jednom natpisu iz Salone na kojem nalazimo oblik *munimentum*[92] (=*monumentum*). Ona se može protumačiti miješanjem slova <*u*> i <*i*> do kojeg je dolazilo pri preuzimanju riječi grčkog porijekla.[93]

5.4. Sinkopa - ispadanje vokala

Pojava kada samoglasnici u nenaglašenim slogovima postaju nestabilni ili posve ispadaju naziva se sinkopa.[94] Ova pojava se može vidjeti još i na starolatinskom epigrafskom materijalu (npr. *domnus* umjesto *dominus* ili *poplo* umjesto *populus*), a nakon perioda klasičnog latiniteta ponovno se javlja u vulgarnome.[95] Na analiziranoj građi primijećeno je sinkopiranje svih 5 vokala, a najčešće se radi o <*i*> ili <*u*>, zatim slijedi vokal <*e*> te u manjoj mjeri vokali <*a*> i <*o*>. Na ovu pojavu se najčešće nailazi u osobnim imenima, pa tako imamo *Rustcus*[96]

85 Kat. br. 43, 160, 247

86 Kat. br. 87, 318, 319

87 Kat. br. 168

88 Kat. br. 270

89 Kat. br. 60

90 Kat. br. 169

91 Kat. br. 274

92 Kat. br. 45

93 Zović 2014, 173

94 Kurilić 2013, 8

95 Tekavčić 1970, 14

96 Kat. br. 25

(=*Rusticus*), *Vernacla*[97] (=*Vernacula*), *Valrio*[98] (=*Valerio*), *Iohnna*[99] (=*Iohanna*), *Arivindus*[100] (=*Ariobindus*). Osim vlastitih imena, ispadanje vokala <*i*> zabilježeno je i kod superlativa *infelicismo*[101] (=*infelicissimo*). Njega je moguće objasniti kao rezultat uzastopne pojave glasa [i] koja je uzrokovala nesigurnost u njegovu pisanju.[102]

Ispadanje vokala <*u*> u posljednjem slogu javlja se na 3 natpisa[103], a od toga dvaput u obliku *vivs.* Taj nam je oblik zanimljiv jer prema lingvističkom tumačenju tu zapravo dolazi do ispadanja konsonanta <*v*>[104], a može se raditi i o pisanju jednog <*v*> umjesto dva, kako bi se iz praznovjerja izbjegla grafija *VV* koja je podsjećala na rogove.[105] Vokal <*e*> ispada u posljednjem slogu na jednom natpisu u obliku *infert* (=*inferet*).[106] U središnjim slogovima do sinkopiranja dolazi u oblicima *posta*[107] (=*posita*), *depsitio*[108] (=*depositio*), te u oblicima *Febrarias*[109] (=*Februarias*) i *pentissimus*[110] (=*pientissimus*), do kojeg dolazi zbog hijata u sredini riječi gdje po pravilu ispada prvi vokal.[111]

Posebno treba naglasiti sinkopiranje u riječi koja u standardnom obliku glasi *anniculus*, dok se u Dalmaciji javlja isključivo u obliku *annuculus* ili u sinkopiranoj verziji *annuclus.*[112] U analiziranom materijalu potvrđena su 2 takva primjera.[113]

97 Kat. br. 28

98 Kat. br. 34

99 Kat. br. 275

100 Kat. br. 21

101 Kat. br. 296

102 Zović 2014, 168

103 Kat. br. 25, 40, 223

104 Skok 1915, 52

105 J. Clackson, G. Horrocks, *The Blackwell History of the Latin Language*, Blackwell Publishing, Oxford, 2007, 274 (Dalje u tekstu: Clackson, Horrocks 2007)

106 Kat. br. 193

107 Kat. br. 218, 262, 311

108 Kat. br. 258

109 Kat. br. 42, 43, 156

110 Kat. br. 224

111 Clackson, Horrocks 2007, 143

112 Skok 1915, 15

113 Kat. br. 216, 255

5.5.Hiperkorektizam vokala

Hiperkorektizam vokala je pojava koju karakterizira pisanje diftonga <*ae*> na mjestima gdje bi trebao stajati vokal <*e*>. Ona se javlja zbog nesigurnosti u pisanju, ali i zbog težnje sastavljača natpisa za učenošću. Sastavljaču je bilo poznato da bi se diftong <*ae*> trebao nalaziti na određenim mjestima, ali nije bio siguran na kojima točno.[114]

Na obrađenom materijalu primijećeno je da se ova pojava najviše javlja kod pisanja imenice *ecclesia* i to u obliku *aeclesia*[115], gdje dolazi do još nekih konsonantskih promjena o kojima će kasnije biti riječi. Kod iste imenice u genitivu singulara često dolazi do monoftongizacije, pa se kod nje s većom sigurnošću može tvrditi da se hiperkorektizam javlja zbog nesigurnosti u pisanju diftonga <*ae*> i vokala <*e*>. Također se javlja u vlastitim imenima pa imamo primjere poput *Thaeodosius*[116] (=*Theodosius*) i *Saecundinus*[117] (=*Secundinus*). Na 2 natpisa iz Salone su zabilježeni oblici *paeraegrina*[118] (=*peregrina*) i *aeclaesiae*[119] (=*ecclesiae*) u kojima na dva mjesta dolazi do hiperkorektizma. Perfektni oblik glagola *pono 3* u trećem licu plurala na 2 natpisa se javlja kao *posuaerunt*[120] (=*posuerunt*). Primjeri ove pojave mogu se naći u još nekim pojedinačnim primjerima kao što su *baeatissimo*[121] (=*beatissimo*), *diae*[122] (=*die*) ili *praesus*[123] (=*pressus*). Osim prelaska <*ae*> u <*e*>, hiperkorektizam vokala zabilježen je i na dva natpisa iz Salone gdje umjesto standardnog *ostiarius* imamo oblik *oustiarus.*[124]

5.6.Ostale odlike vulgarnog latiniteta na području vokalizma

Iz obrađenog materijala, osim spomenutih pojava, daju se uočiti još neke vulgarnolatinske osobitosti koje se tiču vokalizma. Na jednom natpisu iz Salone nalazimo tri arhaična oblika za dativ singulara[125], a javljaju se kao *filiai* (=*filiae*), *piissimai* (=*piissimae*) i

114 Skok 1915, 22

115 Kat. br. 65, 121, 159, 190

116 Kat. br. 202

117 Kat. br. 55

118 Kat. br. 60

119 Kat. br. 190

120 Kat. br. 250, 263

121 Kat. br. 34

122 Kat. br. 273

123 Kat. br. 343

124 Kat. br. 346, 347

125 Kat. br. 227

quai (=*quae*). Na istom natpisu se može vidjeti i nastavak *-ae* u nepotpunom imenu kao i u riječi *puellae*, što upućuje na jezičnu nedosljednost klesara.[126]

Slika 3. Ulomak sarkofaga iz Salone (Izvor: Demicheli 2008, sl 7).

Kao posljednju promjenu izdvojit ću stapanje vokala. Ova pojava je proizašla iz težnje za lakšim izgovorom.[127] Uglavnom se javlja kad se dva glasa [i] nađu jedan do drugoga u dativu množine imenica druge deklinacije. Tako imamo primjere *filis*[128] (=*filiis*) i *Febraris* (=*Februariis*).[129]

6. Konsonantizam

6.1.Betacizam

„Promjena intervokalnog [*b*] u bilabijalnu frikativu [*ß*], koja je izgovorom identična suglasničkom [*v*]"[130], naziva se betacizam, dok se pojava kada glas [*v*] dolazi na mjestima gdje bi trebalo biti [*b*] naziva vitacizam. Jednostavnije rečeno to je zamjena glasova [*b*] i [*v*] u govoru i pisanju. Primjer betacizma je talijanska riječ *cavallo* (konj), a nastala je od latinske riječi *caballus*.[131] Budući da su se slično izgovarali, a u određenim položajima nije bilo razlike uopće[132], često je dolazilo do miješanja ovih glasova.

126 D. Demicheli, „Novi antički natpisi iz podruma Dioklecijanove palače", *Opuscula archaeologica* 32, Zagreb 2008, 66

127 Zović 2014, 175

128 Kat. br. 223

129 Kat. br. 42, 43, 73

130 Kurilić 2013, 9

131 Tekavčić 1970, 123

132 Skok 1915, 51

Na velikom broju natpisa se javlja na početku riječi. Tome svjedoče vlastita imena poput *Balerio*[133] (=*Valerio*), *Balentes*[134] (=*Valentis*), ili glagoli *bixit*[135] (=*vixit*), *belit*[136] (=*velit*), pridjev *birginiam*[137] (=*virginiam*) i drugi. Betacizam se još češće javlja u središnjim slogovima, osobito kad se nađe između vokala. S obzirom da ima jako puno primjera, izdvojit ću one najučestalije: *ministrabit*[138] (=*ministravit*), *conparabit*[139] (=*comparavit*), *davit*[140] (=*dabit*), *ovitum*[141] (=*obitum*), *Flabius*[142] (=Flavius).

Betacizam je imao jak utjecaj na romanske jezike. U većini njih intervokalno [*b*] preko bilabijalnog spiranta daje labiodentalno [*v*]. Izuzetak je španjolski jezik u kojem se zadržao bilabijalni spirant.[143] Ova pojava na području provincije Dalmacije je prisutna od vremena ranog principata pa nadalje[144], a A. Gonda[145] navodi da se od 4. st. primjećuje na znatno većem broju natpisa u odnosu na one iz ranijeg perioda.

Slika 5. Ulomak miljokaza s primjerom betacizma (Izvor: Kurilić 2003, sl. 1).

133 Kat. br. 31

134 Kat. br. 136

135 Kat. br. 113, 275

136 Kat. br. 191

137 Kat. br. 107

138 Kat. br. 42, 43, 73

139 Kat. br. 76, 107, 206

140 Kat. br. 123, 150, 152

141 Kat. br. 348

142 Kat. br. 55, 295

143 Tekavčić 1970, 123

144 Zović 2014, 192

145 A. Gonda, „Dialects of Vulgar Latin and the Dialectal Classification of the Alps-Danube-Adria Region“, *Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae* 59, Budapest 2019, 68-69

6.2.Zamjena zvučnih i bezvučnih konsonanata

Zbog sličnosti u izgovoru često dolazi do zamjene zvučnih i bezvučnih konsonanata (b, p, d, t, g, c).[146] Ova pojava je karakteristična za zapadnu Romaniju i datira se u 5. st.[147] Iz obrađenog materijala najviše se primjećuje miješanje u pisanju <*t*> i <*d*>, za koje se vjeruje da su se na kraju riječi isto izgovarali.[148] Tako se često javljaju primjeri prijedloga *at*[149] (=*ad*) i zamjenice *aliut*[150] (=*aliud*). Pored njih javljaju se još i oblici poput *set*[151] (=*sed*), *quitquit*[152] (=*quidquid*) i *atiutricis*[153] (=*adiutricis*). Obratnu pojavu gdje <*d*> stoji umjesto <*t*> imamo na nekoliko natpisa u oblicima *adque*[154] (=*atque*), *ed*[155] (=*et*) i *cunparabid*[156] (=*comparavit*). U posljednjem primjeru je zastupljeno nekoliko fonetskih promjena, što ponovo upućuje na visok stupanj vulgarizma.

Zamjena <*c*> i <*g*> se pojavljuje u nešto manjem broju, najčešće kod imenice *coniux*[157] u dativu, a dolazi u oblicima *caiuci*, *coliuci* i *coiuci* (=*coniugi*). Osim toga, primjere ove pojave imamo i u oblicima *eco*[158] (=*ego*), *tocati*[159] (=*togati*), *sarcofacum*[160] (=*sarcophagum*), *desicnatae*[161] (=*designatae*) i *caudete*[162] (=*gaudete*). Suprotna pojava nije zabilježena. Miješanje <*p*> i <*b*> je prisutno na najmanjem broju spomenika. Na 3 natpisa se ta zamjena vidi u oblicima

146 Zović 2014, 189
147 Palmer 1988, 159
148 Skok 1915, 40
149 Kat. br. 42, 43, 107
150 Kat. br. 76, 79, 90, 109
151 Kat. br. 88
152 Kat. br. 222
153 Kat. br. 27
154 Kat. br. 118, 115
155 Kat. br. 25
156 Kat. br. 107
157 Kat. br. 12, 57, 294
158 Kat. br. 59
159 Kat. br. 68
160 Kat. br. 46
161 Kat. br. 121
162 Kat. br. 244

optuli[163] (=*obtuli*), *depetis*[164] (=*debetis*) i *opsequentissimae*[165] (=*obsequentissimae*). <*B*> umjesto <*p*> se vidi na jednom natpisu u perfektnom obliku kao *perscribsi*[166] (=*perscripsi*).

Analizom dalmatinskog epigrafskog materijala iz ranijeg perioda se uviđa da je zamjena zvučnih i bezvučnih konsonanata karakteristična za kasni principat i dominat.[167]

6.3. Nesigurnost u pisanju geminata

Ova pojava se manifestira u vidu izostavljanja dvostrukog konsonanta na mjestima na kojima bi trebao stajati, odnosno u pisanju istog ondje gdje ga ne bi trebalo biti.[168] Iz analiziranog materijala može se uočiti da se ova pojava najčešće javlja u imenici *ecclesia*, koja je u latinski došla iz grčkog jezika, pri čemu dolazi do izostavljanja jednog <*c*> pa nalazimo oblik *eclesia.*[169] Sljedeći najbrojniji primjer izostavljanja geminata jest imenica *annus* u različitim padežima, pa na natpisima imamo oblik *anus.*[170] Primjere ove pojave nalazimo i u superlativima pridjeva *infelicisime*[171] (=*infelicissimae*), *innocetisimo*[172] (=*innocentissimo*), *dulcisimo*[173] (=*dulcissimo*) i sl. Izostavljanje jednog konsonanta imamo i u perfektnim oblicima *concesit*[174] (=*concessit*), *iusit*[175] (=*iussit*) i *harcesivit*[176] (=*arcessivit*). Zabilježena su još 2 oblika s ovom pojavom, a to su *intercesione*[177] (=*intercessione*) i *colactanaeae*[178] (=*collactaneae*).

163 Kat. br. 221
164 Kat. br. 139
165 Kat. br. 144
166 Kat. br. 140
167 Zović 2014, 190
168 Zović, 2014, 176
169 Kat. br. 47, 65, 69, 71, 91, 113, 121, 123, 136, 150, 152, 153, 159, 167, 185 i dr.
170 Kat. br. 111, 158, 239, 296, 335, 344
171 Kat. br. 56
172 Kat. br. 80
173 Kat. br. 154
174 Kat. br. 175
175 Kat. br. 260
176 Kat. br. 141
177 Kat. br. 308
178 Kat. br. 264

Pisanje geminiziranih konsonanata na mjestima gdje ih ne bi trebalo biti je također zabilježeno na nekoliko natpisa, ali se radi o pojedinačnim primjerima kao što su *vixxit*[179] (=*vixit*), *unddecimo*[180] (=*undecimo*), *Fabbius*[181] (=*Fabius*). Na zamjetnom broju natpisa se mogu primijetiti kratice poput *COSS, CONSS, AVGG* i sl. Međutim, ovdje se ne radi o pogrešnom udvostručavanju konsonanata, već se na taj način označavala množina. Ipak, na jednom natpisu iz Burnuma nalazimo kraticu *AVGG* krivo upotrijebljenu jer se iz natpisa jasno može iščitati da se radi o jednini i da bi trebalo stajati samo jedno <*g*>.[182]

Ovakva izostavljanja geminiziranih konsonanata, ili njihovo pisanje na mjestima gdje ih ne bi trebalo biti, su najvjerojatnije posljedica nesigurnosti u njihovom pisanju.[183]

6.4. Nesigurnost u pisanju <x>

Prilikom pisanja grafema <*x*> često su nastajale nesigurnosti. Budući da se on sastoji od glasova [*k*] i [*s*], vjerojatno je među neukim pukom dolazilo do zabune prilikom pisanja jer mu je bilo neshvatljivo da se jednim grafemom mogu izraziti dva glasa.[184] To je rezultiralo pojavom njegovih različitih oblika na spomenicima širom Carstva. U Dalmaciji, na spomenicima kasne antike, [*ks*] se najčešće javlja u obliku <*cx*> što se vidi na primjerima *ucxori*[185] (=*uxori*) i *vicxit*[186] (=*vixit*). Osim toga zabilježeni su oblici <*xs*>, <*cs*>, <*xc*>, <*xss*> i <*xx*>[187], pa tako imamo *Alexsio* (=*Alexio*), *Alexsander* (=*Alexander*), *vicsit* (=*vixit*), *uxcor* (=*uxor*), *Maxssimuna* (=*Maximina*) i *vixxit* (=*vixit*). Na jednom natpisu iz Salone, umjesto uobičajene kratice *KAL* (=*Kalendas*) ili rjeđih kratica *K* i *KL*, nalazimo *X*[188], no tu se najvjerojatnije radi o klesarskoj pogrešci.

179 Kat. br. 138

180 Kat. br. 174

181 Kat. br. 297

182 Kat. br. 9

183 Zović 2014, 177

184 Zović 2014, 189

185 Kat. br. 109

186 Kat. br. 139, 271

187 Kat. br. 102, 107, 116, 138, 260, 263

188 Kat. br. 99

6.5. Aspiracija i deaspiracija

Prelaskom grčkih riječi u latinski jezik dolazilo je do promjene aspiriranih konsonanata <*th*>, <*ph*> i <*ch*>, čiji je pravilan izgovor bio odlika obrazovanijih govornika[189], u deaspirirane <*t*>, <*p*> i <*c*>. Iako je ova pojava karakteristična za nešto raniji period, javlja se i na nekim spomenicima iz kasne antike. Kao primjer deaspiracije u vlastitom imenu ponovno imamo oblik *Euticianus* (=*Eutychianus*), gdje osim prelaska aspiriranog <*ch*> u <*c*>, imamo i prelazak <*y*> u vokal <*i*>.[190] Na nekim kršćanskim natpisima imamo oblike *cristiana*[191] (=*christiana*) ili *Cristi*[192] (=*Christi*). Već spomenuti dativ imena boga Mitre prolazi zamjenu aspiriranog suglasnika neaspiriranim pa se javlja oblik *Meterae*[193] (=*Mithrae*). Tu također dolazi do promjene kvalitete vokala <*i*> u <*e*> te umetanja apokopnog <*e*>, što upućuje na visok stupanj vulgarizma.[194] Prelazak <*th*> u <*t*> zabilježen je na 5 spomenika, od čega se tri puta javlja oblik *catolicae*[195] (=*catholicae*). Još se javljaju oblici *termas*[196] (=*thermas*) i *Partenopeus*[197] (=*Parthenopaeus*).

Na nekim mjestima umjesto <*ph*> dolazi do promjene u <*f*>, a daleko najbrojniji primjer za to je imenica *sarcofagus*[198] (=*sarcophagus*). Koliko je ova pojava bila učestala najbolje govori podatak da u analiziranoj građi nije zabilježen nijedan slučaj standardnog oblika ove imenice. Osim ovoga, česti primjeri su *triumfator*[199] (=*triumphator*) na miljokazima, i pridjev *neofytus* (=*neophytus*).[200] Na jednom natpisu iz Živogošća dva puta nalazimo imenicu *Nympha* kao *Nymfa*.[201]

189 Clackson, Horrocks 2007, 275

190 Kat. br. 160, 247

191 Kat. br. 91

192 Kat. br. 240, 259

193 Kat. br. 23, 24

194 Zović 2014, 179

195 Kat. br. 101, 136, 192

196 Kat. br. 7

197 Kat. br. 145

198 Kat. br. 64, 76, 84, 95, 105, 109, 110, 160 i dr.

199 Kat. br. 3, 11, 15, 17, 44, 179

200 Kat. br. 318, 319

201 Kat. br. 343

Obrnuta pojava gdje dolazi do hiperkorektne aspirizacije zabilježena je na samo jednom primjeru i to u imenu *Patherius*[202] (=*Paterius*).

6.6. Ispadanje nazala

Ispadanje nazala <*n*> na određenim mjestima je jedna od glavnih odlika vulgarnog latiniteta, a javlja se zbog toga što se prilikom izgovora u određenim okruženjima vrlo slabo čuo. Posljedica toga je njegovo izostavljanje u pismu do kojeg dolazi ispred vokala <*i*> i određenih konsonanata, osobito dentala.[203] Ispadanje nazala <*n*> ispred <*s*> se opaža i na starolatinskom materijalu u oblicima poput *cosol* (=*consul*) i *cesor* (=*censor*). Najčešći primjer ove pojave imamo kod imenice *coniux* u dativu kojeg nalazimo kao *coiugi* (=*coniugi*).[204] Često <*n*> ispada ispred <*s*> o čemu svjedoče vlastita imena poput *Costantio* (=*Constantio*), *Foresis* (=*Forensis*), *Sirmesis* (=*Sirmensis*), *Costantilla* (=*Constantilla*)[205], zatim imenica *meses*[206] (=*menses*) ili glagol *trasire*[207] (=*transire*). Ova pojava imala je utjecaj na sve romanske jezike.[208] Gubljenje <*n*> ispred <*t*> zabilježeno je samo na jednoj steli iz Salone. Javlja se u obliku *innocetisimo*[209] (=*innocentissimo*). Ispred <*c*> se također gubi na jednom natpisu na kojem imamo oblik *iconparabili* (=*incomparabili*). Na 2 natpisa <*n*> se gubi ispred <*d*>: *idictione* (=*indictione*) i *Kaledas* (=*Kalendas*).[210] U skupini <*mn*> ispada <*n*> u primjeru *alumis*[211] (=*alumnis*).

I kod nazala <*m*>, kada se nađe u određenom položaju, dolazi do ispadanja. Takva pojava vidi se i na nekim starolatinskim primjerima poput *optumo* (=*optimum*) ili *oino* (=*unum*).[212] To se uglavnom događa u posljednjem slogu[213], a najviše primjera ima u akuzativu jednine. Tako imamo oblike kao što su *arca* (=*arcam*), *piscina* (=*piscinam*), *sua* (=*suam*), *locu*

202 Kat. br. 68

203 Skok 1915, 47

204 Kat. br. 28, 82, 107, 158, 173, 211, 215, 251, 294, 295

205 Kat. br. 42, 43, 246, 250

206 Kat. br. 114, 255, 293

207 Kat. br. 225, 309

208 Tekavčić 1970, 150

209 Kat. br. 80

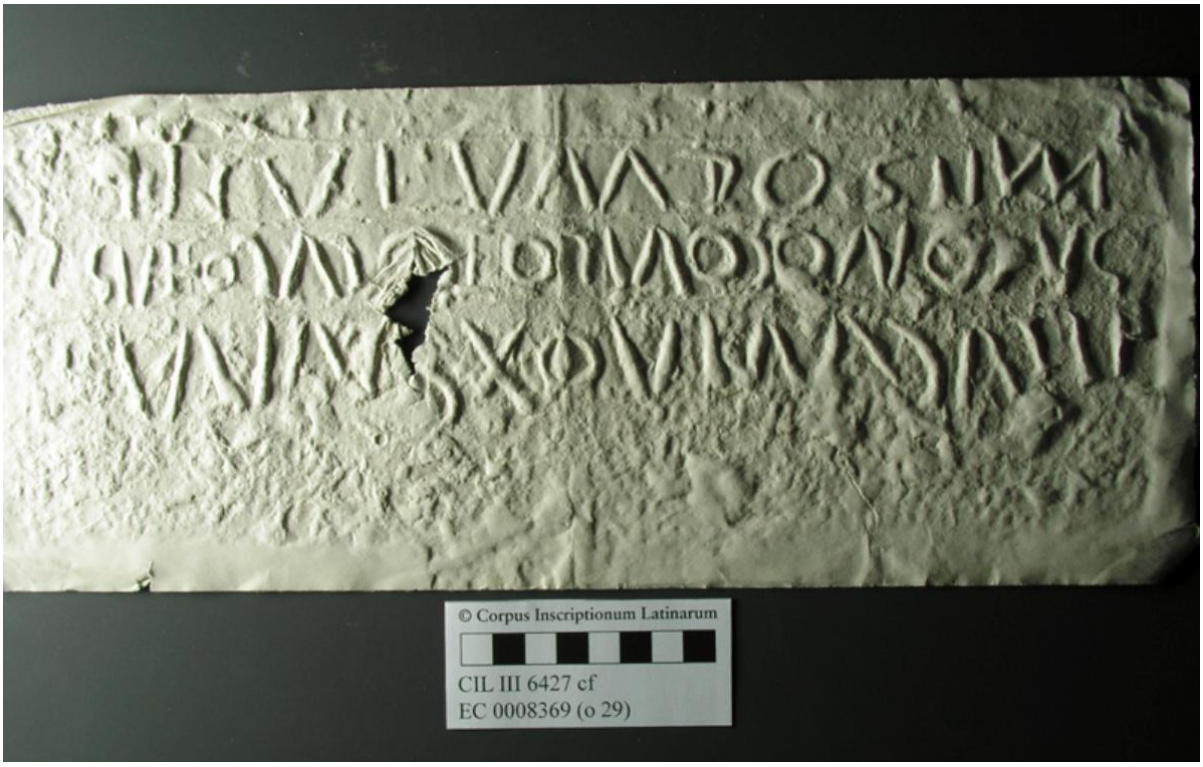
210 Kat. br. 272, 277

211 Kat. br. 223

212 Tekavčić 1970, 150

213 Zović 2014, 182

(=*locum*)[214] i mnoge druge. Tragovi latinskog završnog <*m*> se u romanskim jezicima vide tek u nekim jednosložnim riječima poput francuske riječi *rien* (ništa) od latinskog *rem* i španjolske riječi *quien* (tko) od latinskog *quem*.[215] Gubitak <*m*> u središnjem slogu zabilježen je samo na jednom natpisu u obliku *incoparabilibus*[216] (=*incomparabilibus*). Valentina Zović navodi još jedan natpis s Brača na kojem se, kako tvrdi, vidi oblik *doo* umjesto *domo*. Upućuje na mogućnost da je ispadanje nazala <*m*> u ovom periodu uzelo toliko maha i da se, osim u krajnjim slogovima, redovno javlja i u središnjima. Na kraju, ipak, zaključuje da se vjerojatno radi o klesarskoj pogrešci.[217] Međutim, pregledom restitucija ovog natpisa iz drugih izvora[218], može se vidjeti da se umjesto oblika *doo*, kojeg navodi Zović, javlja oblik *dono*, te da se u ovom slučaju ne radi o ispadanju <*n*> već o miješanju nazala <*m*> i <*n*>.

Slika 4. Natpis s Brača (izvor: https://cil.bbaw.de/ace#/search)

214 Kat. br. 51, 52, 107, 152

215 Herman 2000, 40

216 Kat. br. 10

217 Zović 2014, 83

218https://edh-www.adw.uni-heidelberg.de/edh/inschrift/HD020035, https://cil.bbaw.de/ace#/search, https://db.edcs.eu/epigr/edcs_id.php?s_sprache=en&p_edcs_id=EDCS-27800689

6.7. Zamjena <m> i <n>

Do ove zamjene najčešće dolazi kada se glasovi [*m*] ili [*n*] nađu ispred drugog konsonanta, a razlog tome je sličnost u njihovu izgovoru u tim položajima.[219] Najčešći primjer ove pojave imamo u perfektnom obliku *conparavit*, pri čemu se u zamjetnom broju javlja i betacizam pa imamo oblik *conparabit* (=*comparavit*).[220] Također se javljaju oblici poput *cun*[221] (=*cum*), *senper*[222] (=*semper*), *conpar*[223] (=*compar*), *inconparabili*[224] (=*incomparabili*) i sl. Obratna zamjena javlja se na manjem broju spomenika: *cemtum*[225] (=*centum*), *comtempserit*[226] (=*contempserit*), *Erontimam*[227] (=*Frontinam*). Na 3 natpisa zabilježena je zamjena <*m*> i <*n*> na kraju riječi. Dva puta se javlja u obliku *posuerum*[228] (=posuerunt), a jednom kao *potenten*[229] (=*potentem*).

6.8. Ispadanje završnog <s>

Izostanak krajnjeg <*s*> u Italiji datira još od 3. st. pr. Kr.[230] Ova pojava povezivala se s jezikom nižih slojeva društva pa se iz tog razloga izbjegavala u klasičnom latinitetu. Međutim, J. Herman ističe kako se završno <*s*> zadržalo i na nekim područjima Carstva koja uopće nisu bila urbanog karaktera i čiji stanovnici nisu bili odviše obrazovani.[231] Otpadanje krajnjeg <*s*> je prisutno još u arhajskom latinskom, a o potencijalnom kontinuitetu između starolatinskog i romanskog otpadanja <*s*> među autorima se vode rasprave, ali on nije dokazan.[232] Od 2. st. ova pojava postaje sve učestalija, a u provinciji Dalmaciji najranije primjere imamo iz vremena

219 Skok 1915, 46

220 Kat. br. 76, 201, 206, 298

221 Kat. br. 131

222 Kat. br. 139, 285

223 Kat. br. 139, 161

224 Kat. br. 145, 180, 294

225 Kat. br. 40

226 Kat. br. 206

227 Kat. br. 267

228 Kat. br. 145, 263

229 Kat. br. 306

230 Clackson, Horrocks 2007, 275

231 Herman 2000, 41

232 Tekavčić 1970, 168-170

ranog principata na područjima Liburna i Delmata.[233] S tih prostora se širi na ostatak provincije. Na obrađenom materijalu se javlja u nominativu vlastitih imena *Victorinu*[234] (=*Victorinus*) i *Hipetiu*[235] (=*Hipetius*), kod glagola *purеremu*[236] (=*poneremus*), te participa perfekta *pettu*[237] (=*petitus*). Zabilježen je jedan slučaj u genitivu imenice treće deklinacije kao *procuratori*[238] (=*procuratoris*), i 3 primjera u akuzativu plurala u oblicima *ano*[239] (=*annos*) i *duo*[240] (=*duos*).

Petar Skok tvrdi da se Dalmacija može ubrojiti u one provincije, poput Italije i Dacije, u kojima završno <*s*> ispada.[241] To potkrepljuje činjenicom da krajnje <s> ispada i u starodalmatskom jeziku. Isto tvrdi i P. Tekavčić navodeći da se finalno <*s*> zamjenjuje poluvokalom <*i*>.[242]

6.9. Gubitak aspirate <h>

<*H*> se u govornom jeziku nije izgovaralo ili se jako slabo čulo.[243] To je u pisanju rezultiralo njegovim izostavljanjem na mjestima gdje bi trebalo stajati, odnosno umetanjem ondje gdje ga ne bi trebalo biti. Javlja se na početku riječi, a primjere za ovu pojavu imamo u vlastitim imenima poput: *Ector*[244] (=*Hector*) i *Ilarus*[245] (=*Hilarus*), imenicama *orto*[246] (=*horto*), *osbis*[247] (=*hospes*), glagola *abet*[248] (=*habet*) i *abebit*[249] (=*habebit*), te oblicima zamjenice *hic*[250] koja se javlja kao *ic* (=*hic*), *anc* (=*hanc*) i *unc* (=*hunc*). Ova pojava se najranije javlja u Liburniji

233 Zović 2014, 185
234 Kat. br. 207
235 Kat. br. 223
236 Kat. br. 107
237 Kat. br. 152
238 Kat. br. 185
239 Kat. br. 158
240 Kat. br. 247, 285
241 Skok 1915, 43-44
242 Tekavčić 1970, 169
243 Skok 1915, 35
244 Kat. br. 95
245 Kat. br. 158
246 Kat. br. 49
247 Kat. br. 270
248 Kat. br. 25
249 Kat. br. 206
250 Kat. br. 32, 107, 113, 311

u periodu ranog principata, a vremenom se širi na cijelu provinciju.[251] Nijedan romanski jezik nije zadržao fonem [*h*] iz klasičnog latinskog, a oni koji ga danas imaju ili su ga preuzeli iz drugih izvora, ili su ga imali i u prošlosti.[252]

6.10. Zamjena <k> i <c>

Zabilježeno je nekoliko slučajeva gdje dolazi do zamjene konsonanata <*k*> i <*c*>. Ova pojava je posljedica njihovog jednakog izgovora. <*K*> se koristilo samo u pisanju pojedinih riječi poput *Kalendae* ili nekih riječi grčkog porijekla.[253] Na obrađenom materijalu javlja se nekoliko ovakvih slučajeva i uglavnom dolaze na početku riječi. Na 3 natpisa nalazimo oblike superlativa *carissimus 3* kao *karissimo*, ili *kari*.[254] Na jednom sarkofagu iz Salone zabilježen je oblik *eklesiae*[255] (=*ecclesiae*) i to je ujedno i jedini primjer gdje <*k*> ne dolazi na početku riječi. Suprotna pojava gdje se <*c*> javlja umjesto <*k*> javlja se samo jednom u obliku *Calendas*[256] (=*Kalendas*).

6.11. Hiperkorektizam konsonanata

Ovaj tip hiperkorektizma se manifestira u vidu pisanja konsonanata na mjestima gdje ih ne bi trebalo biti. Javlja se iz i težnje za učenošću, a najčešće se radi o znaku <*h*>. Kako se taj glas u izgovoru nije čuo, a sastavljač natpisa je vjerovao da bi se trebao javljati u određenim riječima, dolazi do njegovog umetanja na krivim položajima u riječi.[257] Ovu pojavu nalazimo na 5 natpisa iz Salone, od toga triput u obliku *heclesia*[258] (=*ecclesia*), te po jednom u obliku *habe*[259] (=*ave*) i *harcesivit*[260] (=*arcessivit*).

Kao oblik hiperkorektizma može se uzeti i jedan natpis iz Domavije na kojem pojavljuje <*m*> kao akuzativni nastavak glavnog broja *quinque*, a koji se ne deklinira. Tako nalazimo

251 Zović 2014, 184

252 Tekavčić 1970, 150

253 Zović 2014, 188

254 Kat. br. 184, 212, 332

255 Kat. br. 153

256 Kat. br. 174

257 Skok 1915, 35

258 Kat. br. 71, 150, 180

259 Kat. br. 139

260 Kat. br. 141

oblik *quinquem*.[261] Na jednom posvetnom natpisu iz Salone[262] sačuvano je ime namjesnika Flavija Julija Rufina Sarmentija (*Flavius Iulius Rufinus Sarmentius*). Međutim, umjesto ispravnoga *Sarmentius,* nalazimo oblik *Sarmentinus*, što bi se opet moglo uzeti kao primjer hiperkorektizma, ukoliko se ne radi o klesarskoj pogrešci. Na jednom miljokazu iz Aserije[263] javlja se kratica *PL* koja je razriješena kao *Flavius*. Anamarija Kurilić[264] upućuje na prelazak <*f*> u <*p*> koji je karakterističan za riječi grčkog porijekla, a koji je u ovom slučaju nepotreban. Ipak, zbog sličnosti u njihovu pisanju, ne isključuje mogućnost klesarske greške. U obrađenom materijalu zabilježena su još 2 primjera prelaska <*f*> u <*p*>, a to su *piscum*[265] (=*fiscum*) i *Pebrariis*[266] (=*Februariis*).

6.12. Ostale odlike vulgarnog latiniteta na području konsonantizma

Iz obrađenog korpusa epigrafskih spomenika, mogu se utvrditi još neke vulgarnolatinske odlike koje se javljaju u manjoj mjeri. Na jednom natpisu iz Salone dolazi do asimilacije konsonanata, i to od drugog prema prvome, što nije uobičajen slučaj. Može se vidjeti u obliku *crissiani*[267] (=*christiani*). Ova promjena se vjerojatno pojavila u govornom jeziku radi lakšeg izgovora, a odatle se prenijela i na pismo.[268] Kod pridjeva *defunto*[269] (=*defuncto*) dolazi do ispadanja <*c*> u skupini <*nct*>, a lakši izgovor je uzrok i ove pojave.[270] Na nekoliko natpisa dolazi do otpadanja krajnjeg <*t*>: *ovi*[271] (=*obiit*), *de*[272] (=*det*) i *pos*[273] (=*post*). Palatalizacija se može vidjeti na jednom natpisu iz Salone gdje <*z*> prelazi u <*d*>. Radi se o riječi grčkog porijekla koja se javlja kao *zaconus* (=*diaconus*) i *zaconi* (=*diaconi*).[274] Kao posljednju

261 Kat. br. 113

262 Kat. br. 44

263 Kat. br. 31

264 A. Kurilić, „Ulomak kasnoantičkog miljokaza iz Aserije“, *Asseria* Vol. 1, Zadar 2003, 187

265 Kat. br. 122

266 Kat. br. 43

267 Kat. br. 222

268 Zović 2014, 191

269 Kat. br. 262

270 Zović 2014, 185

271 Kat. br. 6

272 Kat. br. 71

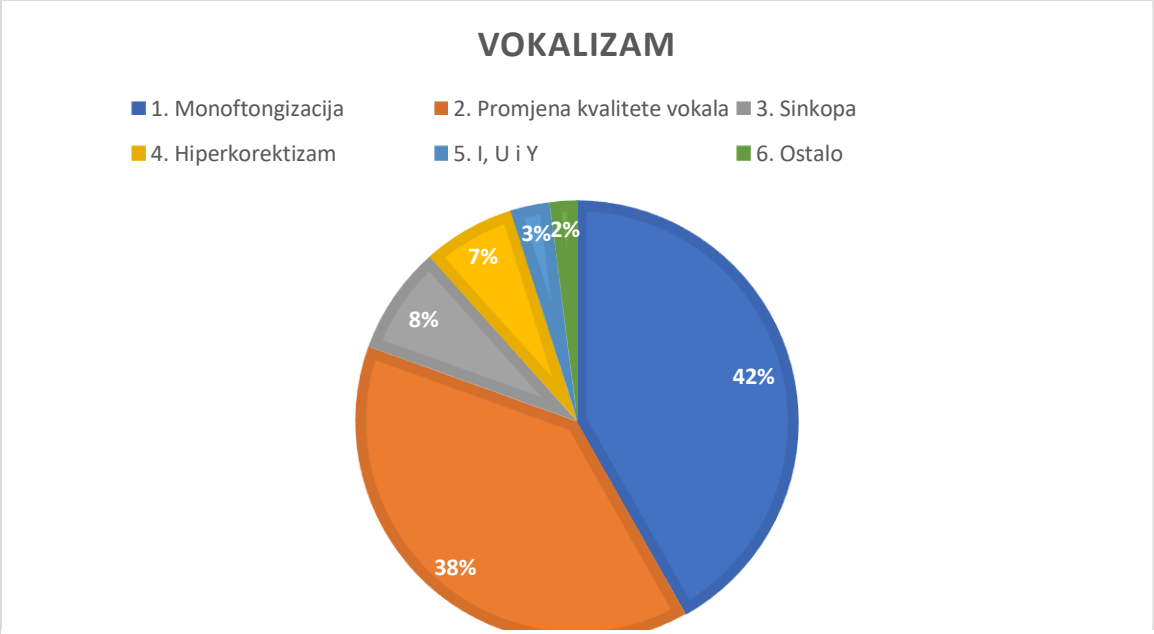
273 Kat. br. 78

274 Kat. br. 65

vulgarnolatinsku pojavu navest ću zamjenu <*c*> i <*t*>. Ona se vidi samo u riječi *sartofagum* (=*sarcophagum*), koja se pojavljuje na većem broju spomenika.[275] Njen značaj je u tome što takav oblik, na prostoru cijele Romanije, nije zabilježen nigdje osim u provinciji Dalmaciji[276], a ni u romanskim jezicima nema sličnih potvrda.[277]

7. *Rezultati istraživanja*

Iz navedenih primjera možemo uočiti da su neke vulgarnolatinske pojave prisutnije u odnosu na druge. Tako je na području vokalizma monoftongizacija najzastupljenija pojava u odnosu na ukupan broj obrađenih spomenika. Čak i u usporedbi s konsonantskim promjenama, monoftongizacija je pojava koja se najčešće javlja, pa se može reći da je od kraja 3. i početka 4. st. dobro zahvatila latinski jezik na ovim prostorima. Isto se može reći i za promjenu kvalitete vokala koja je, procentualno gledano, odmah iza monoftongizacije. Sinkopiranje je treća najučestalija promjena u okviru vokalizma, dok se ostale promjene javljaju u manjem broju.

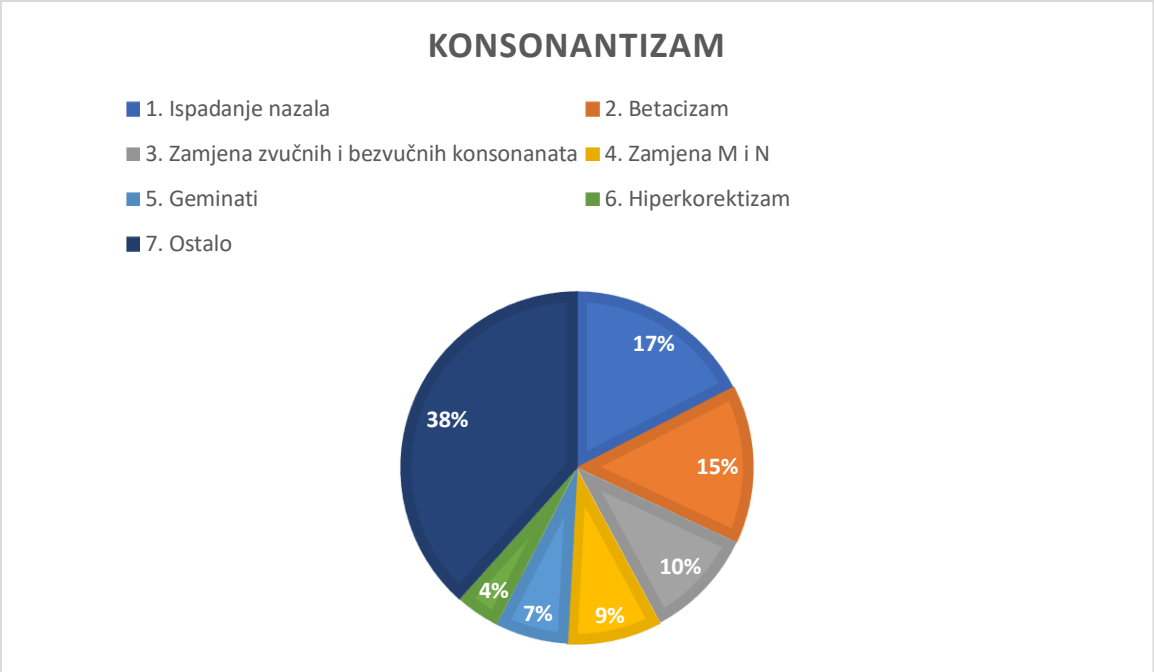

Slika 6. Učestalost pojedinih vulgarnolatinskih pojava iz područja vokalizma (Izradio: M. Husović).

275 Kat. br. 76, 113, 160, 271, 325, 331

276 Zović 2014, 194

277 Skok 1915, 42

Slika 7. Učestalost pojedinih vulgarnolatinskih pojava iz područja konsonantizma (Izradio: M. Husović).

Ispadanje nazala je najprisutnija pojava u okviru konsonantizma. Njena učestalost na obrađenim spomenicima spomenika je 17%. Betacizam se javlja u nešto manjoj mjeri s učestalošću od 15%, a nakon njega slijede zamjena zvučnih i bezvučnih konsonanata s 10% i nesigurnost u pisanju geminata s 9%. Prisutnost ostalih pojava je slabija ili nije uopće zabilježena na analiziranom materijalu.

Analizom natpisa po tipu spomenika utvrđeno je da se vulgarizmi najmanje javljaju na počasnim spomenicima i natpisima na građevinama. Iz ovoga se može izvući zaključak da su elitniji članovi društva, koji su si mogli priuštiti kvalitetniji spomenik, uz to dobivali i veću kvalitetu samog jezika. Međutim, natpisi sa sarkofaga, koji su ujedno i najbrojniji tip spomenika iz obrađenog korpusa, i na kojima su vulgarnolatinski oblici najprisutniji, upućuju upravo na suprotan zaključak. Iako su ljudi koji su se ukopavali u sarkofazima uglavnom bili boljeg imovinskog stanja, kvaliteta jezika s njihovih natpisa ne zadovoljava očekivane standarde. Točan uzrok ove neobične pojave nije poznat, no postoje neka potencijalna objašnjenja. Kao mogućnost može se pretpostaviti slaba pismenost klesara, ali i samih naručitelja natpisa, ili

njihova nezainteresiranost za jezik na natpisu dok god se može razumjeti poruka koja se njime prenosi.[278]

Slika 8 Prikaz pojedinih tipova spomenika (Izradio: M. Husović).

[278] D. Demicheli, „Natpis na sarkofagu s klesarskim pogreškama iz Trogira“, *Collectanea Archaeologica Musei Archaeologici Zagrabiensis 3*, Arheološki muzej u Zagrebu, Zagreb 2020, 125- 128

8. Primjena u nastavi

Prema nastavnom planu i programu[279] latinskoga jezika za srednje škole, s jezične strane se predviđa učenje isključivo standardnog latinskog. Zbog opsežnosti programa ne preostaje mnogo mjesta za teme poput ove kojom sam se bavio. Unatoč tome, vjerujem da se prilikom obrade pojedinih nastavnih jedinica može naći mjesta i za vulgarni latinski, osobito kada se obrađuje tema Pompeji.

Analizom nekoliko zidnih natpisa može se ukazati na nestandardne oblike koji se pojavljuju te na taj način barem malo učenicima približiti govorni jezik starih Rimljana. U kratkim crtama bi se ukazalo na njegovo postojanje i uporabu, kao i na činjenicu da se iz njega kasnije razvijaju drugi jezici. Dakako, ukazalo bi se na njegovu prisutnost i na ovim prostorima te na mnoštvo epigrafskih nalaza koji su sačuvani.

Nakon toga, kao uvod u vježbu, bi se tražilo od učenika da navedu primjere nekih nestandardnih oblika iz materinjeg jezika. Zatim bi se provela već pripremljena vježba u kojoj bi učenici, od riječi projiciranih na platnu pomoću projektora, pokušavali prepoznati radi li se o vulgarnim ili standardnim oblicima. Ukoliko se radi o vulgarnima, tražilo bi se da pokušaju navesti standardni oblik, ili eventualno da povežu s drugim poznatim riječima iz stranih jezika.

Na taj način bi se, osim prepoznavanja nestandardnih jezičnih oblika, razvila i svijest o rimskoj kulturi i utjecaju, kao i o domaćoj kulturnoj baštini iz tog perioda.

[279] Vidi http://dokumenti.ncvvo.hr/Nastavni_plan/gimnazije/klasicni_jezici/latinski-2.pdf

9. Zaključak

Bogata epigrafska građa s prostora rimske provincije Dalmacije daje nam dobar uvid u jezik kojim se u to vrijeme govorilo na ovom području. Osim toga, pomoću nje možemo pratiti postupni razvoj latinskog u romanske jezike. U ovom radu su analizirani natpisi s prostora provincije Dalmacije iz perioda kasne antike, odnosno fonetske pojave koje se na njima javljaju, a nisu karakteristične za klasični latinski jezik. U usporedbi s radom V. Zović, u kojem autorica donosi opći pregled vulgarnolatinskih pojava na dalmatinskim spomenicima, a u kojem su spomenici iz perioda kasne antike zastupljeni tek u malom broju, može se primijetiti kako su neke pojave u kasnoj antici prisutnije u manjoj ili većoj mjeri u odnosu na prethodna razdoblja.

Neke od temeljnih odlika vulgarnog latiniteta poput monoftongizacije i promjene kvalitete vokala u velikoj mjeri su prisutne na kasnoantičkim spomenicima. Monoftongizacija se najprije javlja zbog nesigurnosti u pisanju grafema <*ae*>, čija je fonetska vrijednost bila [*e*], a od 4. st. je redovna pojava na dalmatinskim spomenicima. Kao nuspojava toga javlja se hiperkorektizam, odnosno pisanje diftonga <*ae*> na mjestima gdje ne bi trebao stajati. Iz želje da pokažu svoju učenost, sastavljači natpisa stavljaju diftong na pogrešna mjesta. Pojava ispadanja vokala se također primjećuje na natpisima. Prilikom pisanja grčkog <υ>, odnosno <*y*> često dolazi do zabune pa se ponekad javlja kao <*u*>, a ponekad kao <*i*>.

U pogledu konsonantizma, na dalmatinskim spomenicima prisutne su brojne promjene. Najučestalija među njima je ispadanje nazala, osobito nazala <*n*> kada se nađe ispred konsonanta <*s*>, što je ostavilo traga i kasnije u romanskim jezicima.[280] Nesigurnost u izgovoru konsonantske skupine [*ks*], u književnom latinitetu bilježene znakom <*x*>, manifestira se u vidu pisanja <*cs*>, <*cx*>, <*xc*>, <*ss*>, <*xs*> *i* <*xx*>. Prilagođavanjem grčkih riječi latinskom jeziku dolazi do deaspiracije. I u ovom polju je prisutan hiperkorektizam, najčešće u vidu pisanja znaka <*h*>, za glas koji se u pravilu nije izgovarao, na pogrešnim mjestima. Prilikom pisanja geminata često dolazi do izostavljanja jednog glasa, a najprisutnije je kod imenica *ecclesia* i *annus*. Zamjena zvučnih i bezvučnih konsonanata prisutna je na zamjetnom broju natpisa, dok je asimilacija konsonanata zabilježena na samo jednom primjeru.

Iako su zabilježeni neki oblici svojstveni isključivo za provinciju Dalmaciju, teško je govoriti o nekakvom tipu lokalnog ili regionalnog dijalekta kojeg spominje A. Gonda.[281] Da bi

280 Skok 1915, 48

281 A. Gonda, „The Aquincum–Aquileia–Salona triangle Latin language in the Alps–Danube–Adria region of the Roman empire“, *Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae* 57, Budapest 2017, 123

se takvo nešto moglo utvrditi, bilo bi potrebno u analizu uključiti i epigrafske spomenike iz ranijeg perioda, koji nisu bili dio korpusa obrađenog za ovaj rad, kao i spomenike susjednih provincija ili barem njihovih glavnih gradova.

Unatoč tome, dalmatinska epigrafska građa iz perioda kasne antike pruža značajan uvid o jeziku rimskog puka na ovim prostorima, a pogled na cjelokupni epigrafski korpus rimske provincije Dalmacije daje najbolju sliku jezičnog stanja.

10. Katalog

U katalogu su prikupljeni natpisi obrađeni za potrebe ovoga rada. Prema podacima s EDCS elektroničke baze na prostoru rimske provincije Dalmacije zabilježen je 10131 natpis.[282] Udio obrađenog materijala u odnosu na cjelokupni dalmatinski korpus iznosi svega 3,39%.

Natpisi su posloženi približnim kronološkim redoslijedom, onako kako su prikazani u EDCS bazi. Za svaki pojedini natpis navedeni su sljedeći podaci: lokalitet, publikacije, vrsta spomenika, datacija i restitucija natpisa.

1. Asseria, ILJug 1986, 02986, miljokaz, 286. do 305.
   Imp(eratori) C(aesari) Gai(o) / Val(erio) Diocleti/ano et Imp(eratori) C(aesari) C/aio Valerio / Maximiano PP(iis) FF(elicibus) / perpetuis princi{nci}pibus
2. Iader, CIL III, 03208, miljokaz, 361. do 363.
   D(omino) n(ostro) Iuliano / victori ac tri/umphatori toti/usque orbis / Aut(usto) bono rei / publicae {ICCIM} / {avi bonis} / nat(o)
3. Bigeste, CIL III, 13319, miljokaz, 361. do 363.
   [D(omino) n(ostro) Iuliano] / [victori ac tri]/[umfatori toti]/[usque] orb[is Au]/[g(usto) bo]no re[i publi]/cae
4. Iader, CIL III, 09956, sarkofag, 301. do 450.
   No]vimbres dd(ominis) nn(ostris) F[Fll(avis) --- co(n)s(ulibus)
5. Brattia, CIL III, 03104, sarkofag, 423.
   ]io [---] / [---]nadia [---] / [--- K]al(endas) Feb[ruarias] / [Fl(avio) Avito] Marin[iano et] / [Fl(avio) Ascle]piodoto [vv(iris) cc(larissimis)] / [c]o(n)ss(ulibus)
6. Brattia, CIL III, 06427, ILJug 1963, 00259, AE 1958, 00255, stela, 301. do 400.
   Titulum positum / [e]st Suetonio Io(v)ino dono Dur(ra)c(hio?) / ann(orum) LX ovi(it) m(ense) Ia(nuario) III

[282] Podacima pristupljeno 13. 9. 2021.

7. Brattia, CIL III, 10107, votivni spomenik, 308. do 316.
   Herculi Aug(usto) / sac(rum) Val(erius) Vale/rianus mil(es) / cum insist/erem ad cap/itella colu/mnarum ad t(h)e/rmas Licin(i)an(a)/s q(u)as(!) (f)iunt S/irmi v(otum) l(ibens) s(olvit)
8. Asseria, CIL III, 10177, miljokaz, 312. do 337.
   D(omini) n(ostri) Fl(avi) / Co(n)stane/ini Maxi/mi victo/ris sem/per Augu/sti [---] IS / EX[---] / [------] / [------] / [------] / SAI[---] / d(evotus) n(umini) m(aiestatique) Fla(viorum)
9. Burnum, CIL III, 15022, titul, 308. do 324.
   Imp(eratori) d(omino) / n(ostro) Licin/io Aug{g}(usto)
10. Aequum, CIL III, 02739, titul, 301. do 400.
    D(is) [M(anibus)] / Virgi(nius) Sec/undinus / def(unctus) an(norum) XL / St[e]rcorina / ann(orum) II Tertulla / inco(m)parabi(libus)
11. Rider, CIL III, 02771, počasni spomenik, 337. do 361.
    Virtute et Felici/tate omnes retro / principes super/gresso d(omino) n(ostro) Fl(avio) Iul(io) / Constanti victo/ri ac triumfatori / semper Aug(usto) / Fl(avius) Iul(ius) Rufinus Sar/mentius v(ir) c(larissimus) prae/sis prov(inciae) Dalmati/ae d(evotus) N(umini) m(aiestatique) iius
12. Epetium, CIL III, 12820, titul, 301 do 400.
    D(is) M(anibus) / Gaudenti/(a)e Victori/nae caiuci incam/paraii(l)i / auae vixit / annis XXX / VDTesce(n)s(?) / maritus / b(ene) m(erenti)
13. Burnum, CIL III, 10180, miljokaz, 364. do 367.
    Val/entini/ano / et Va/lenti / AA[u]SS(ustis) / [p]erp(etuis)
14. Domavia, CIL III, 08361, počasni spomenik, 301. do 400.
    L(ucio) Domitio / I(uci?) (!) Eroti vi/ro ex eques/tribus tur/mis egregio / procuratori / metallorum / [P]ann[o]n(iorum) / [et] Delm[a]t(arum) mi/[r]ae inte[g]ritatis / [e]t boni[ta]tis / M(arcus) Aur(elius) Ru[st]icus / v(ir) e(gregius) duce[n(arius) a]mico / praesta[nti]ssimo
15. Municipium Salvium, CIL 17-04, 00306, ILJug 1986, 02994, miljokaz, 361. do 363.
    D(omino) n(ostro) Iuliano / victori ac tri/umfatori{s} / totiusque or/bis Aug(usto) bo/no rei publi/cae
16. Municipium Salvium, CIL 17-04, 00307, ILJug 1986, 02993, miljokaz, 293. do 305.
    DD(ominis) nn(ostris) Cl(avio) / Val(erio) Cons/tantio / nobili(ssimo) / Ca[es(ari) et] / [C(aio) Gal(erio) Val(erio)] / [Maximiano] / [nob(ilissimo) Caes(ari)]

17. Municipium Salvium, CIL 17-04, 00308, ILJug 1986, 02992, miljokaz, 361. do 363.
D(omino) n(ostro) Iuliano / [victori a]c [tr]iumfatori / [totiusque] orbis Aug(usto) / [bono r]ei publ(icae)
18. Burnum, CIL III, 02829, počasni spomenik, 337. do 350.
Imperato/r Fla(vius) Co/nsta(n)/s Aug(ustus)
19. Ad Turres, CIL III, 13304, CIL 17-04, 00376, miljokaz, 361. do 363.
D(omino) n(ostro) Iuliano / victori ac tri/u[m]fatori toti/usque orbis Aug(usto) / bono rei pu/blicae / [nato]
20. Clissa, AE 2009, 01018, miljokaz, 361. do 363.
D(omino) n(ostro) Iulia[no vic]/tori ac [trium]/fatori t[otius]/q(ue) orbis [Aug(usto) bon]/o rei publi/cae [nato] //] Cons[-]/[---]NV / [---]S
21. Clissa, ILJug 1986, 02033, AE 1912, 00040, sarkofag, 434.
Depositio Alexandri v(iri) s(pectabilis) / die Nonas Novembres / Aspari [et] Ariovindo conss(ulibus)
22. Burnum, CIL III, 09927, sarkofag, 301. do 400.
]E bibi arca / [---]A comparab(erunt) / [si quis super] ea dua corpo/[ra aliud ponere voluerit
23. Konjic, CIL III, 14617, AEHercegovine, 00009, votivni spomenik
Deo Soli Inv[ict]o Meter[ae]
24. Mostar, ILJug 1963, 00112, AEHercegovine, 00028, AE 1906, 00184, votivni spomenik, 310. do 400.
Deo Soli Inv[ict]o Meter[ae] / Aur(elius) Maximinus / Flavi(us) Marcellinus / Flavi(us) Marcellus // Rumanus / Marcianus / [------] IV / [--- p]in[us] II ficus X
25. Domavium, ILJug 1978, 00619a, tabula, 301. do 400.
Stes(?) viator quis [---] solisid[---] / Aurelius P(r)oculus annorum [L]X viv(u)s posuit / ed dicit sit memoria sibi et suis parentibus e[t coni]/ugi su(a)e Ursaci(a)e viventi qu(a)e (h)abet annos XL / Aurelius pater Rust(i)cus [vi]xit annos LXXV / et Aurelia mater Victorinna vixit annos L[--] / Ursacia dixit fr(ater) Code precor magister add[e] / ed [meam(?)] matrem Proclina(m) vivente(m) annorum X[--] / in se[pulc]ri sumus (a)eterna{m} sede quiescimus / codd[---] et cpfavemus
26. Albona, ILJug 1986, 02923, sarkofag, 301. do 400.
] / sorori pi(a)e Iuli(a)e / Tertullinus fra(ter) / fecit qu(a)e vix(it) an(nos) XXII
27. Metulum, CIL III, 10060, votivna ara, 284. do 305.
I(ovi) O(ptimo) M(aximo) et Gen/io loci m(unicipii?) Amte() / Aur(elius) Maximus

|(centurio) / leg(ionis) II Atiutrici[s] vo/tum posuit lib/ens Numin[i ma]/iestatiq(ue) ei{i}us / Im[p(eratore)] d(omino) n(ostro) Dioc[l]eti[ano

28. Cissa, ILJug 1978, 00933, AE 1964, 00258, titul, 301. do 400.
D(is) M(anibus) / Vernac(u)la / vixit ann/is XL fecit / Eurialis c/o(n)iugi bene / merenti
29. Municipium Splonistarum, ArchIug 1974, 34, instrumentum domesticum, 301. do 430.
Vivas Pan(h)elleni bona [m(emoria?)]
30. Asseria, CIL III, 02849, počasni spomenik, 296. do 326.
DD(ominis) nn(ostris) Co/nstantio / C(a)esare consulibus
31. Asseria, CIL 17-04, 00273, AE 2003, 01343, miljokaz, 293. do 337.
DD(ominis) nn(ostris) / Pl (avio) Bal(erio) / Cons/[tantino
32. Udbina, CIL III, 10029, CIL 17-04, 00033, miljokaz, 293. do 311.
Galerius / (h)ic
33. Municipium Splonistarum, CIL 17-04, 00572a, miljokaz, 286. do 305.
Imp(eratoribus) / d(ominis) n(ostris) C(aio) Va(lerio) / Diole/tiano P(io) F(elici) / Aug(usto) et M(arco) Aur(elio) / Maximiano / Aug(usto)
34. Berkovići, CIL III, 13305, CIL 17-04, 00381, miljokaz, 305. do 306.
DD(ominis) nn(ostris) Impp(eratoribus) / Flavio Val(e)ri/o Constantio / P(io) F(elici) Aug(usto) / et Flav(io) Vale/rio Severo / nob(ilissimo) Cae[s(ari)] // D(omino) n(ostro) / M[--]N / [---]N b{a}ea/[tiss]imo Caes(ari)
35. Baloie, CIL III, 13237, titul, 301. do 400.
FFll(avis) Apollinari et Honorio filiis carissi[mis] / et Frontino fratri et Maxim(a)e matri [
36. Scardona, CIL 17-04, 00260, miljokaz, 301. do 400.
[Fl(avio?) Iu]l(io?) Consta/[---]SII[3]IO / [---]o p(i)ssim/o(?) Caes(ari) b(ono) r(ei) / p(ublicae) n(ato) // [M(ilia) p(assuum?)] X
37. Salona, AE 1906, 00136, ILJug 1986, 02250, sarkofag, 435.
[Depo]sitio Flora[e ---] / [---]S sub die prid[ie ---] / [---]I post consol[atum(!) Aspa]/[re e)vendo vv(iris) c[c(larissimis)
38. Salona, AE 1996, stela, 301. do 400.
] / marito optimo / Cetennia Thiodo/ra(!) uxor posuit / b(ene) m(erenti)
39. Salona, AE 2007, 01099, tabula, 422. do 455.
]ni / [--- Valentini]ano p(er)p(etuis) Augg(ustis) muralem a[---] / [--- an]norum

numeros ita[---] / [--- c]ivitatis v(ir) i(llustris) Publianus [---] / [--- agens v]ic(e) eminentium praef(ectorum) aut [---] / [---] aut remotis quae labeban[t ---] / [---] speciem reparans patri(a)e [---] / [--- er]exit(?) admotis quod n[ecesse(?) ---] / [--- e]t interturiis dup[licatis ---] / [---]entia praesen[t ---] / [---]rus ac[---] / [---]pic[

40. Salona, AE 2017, 01106, sarkofag, 301. do 400.
Pinnius Dalmatius ar/cam viv(u)s sibi et sui/s posuit quam si q/ui de loco volueri/t movere aut cor/pora ponere infer/et fisco |(denariorum) cemtum milia
41. Salona, CIL III, 01938, ILJug 1986, 02040b02, votivni spomenik, 316. do 350.
Fortunae / Conserva/trici pro / salute Marci / Aureli Iuli v(iri) c(larissimi) / auguris praesi/dii provinciae / Dassius no/tarius / votum solvit
42. Salona, CIL III, 01967, AE 1971, 00296, oltar, 312. do 316.
Co(n)stantio III[I] / et Maximiano I[III] nob(ilissimis) / Caes(aribus) co(n)ss(ulibus) pr(a)efec/to Aur(elio) Valentini/ano qui menest[ra]/bit at Tritones Kal(endis) / Febr(u)ari(i)s Volusi(us) / A(d)iutor Aur(elius) Asiati/cus Ursili/anus Aur(elius) Luc[i]anu[s] / Aur(elius) Lapn(i)s(?) Aur(elius) Dal/matius Aur(elius) Mercu/rius // Sabin[o et Rufino co(n)s(ulibus?)] / Iran[---] / Naec[---] / Ridu[---] / Mae[3] / Ieaf[---] / Adrian[
43. Salona, CIL III, 08568, AE 1971, 00296, oltar, 303. do 320.
[DD(ominis) nn(ostris) Dio]cletiano VIII / et Maximiano / VII Augg(ustis) co(n)ss(ulibus) / Aur(elio) Valen/tiniano vir(o) p(erfectissimo) / bis pr(a)efect/o Kalendis / Febr(uariis) menes/travimus at / Tritones / Aur(elius) Mercurius / Aur(elius) Secundinus / Aur(elius) Fortunius / Aur(elius) Severianus / Aur(elius) Sarmatio / Aur(elius) Antonius / Aur(elius) Ursus / Iul(ius) Secundus / Aur(elius) Uranius / Aur(elius) Fore(n)sis // DD(ominis) nn(ostris) Consta/ntino Aug(usto) V [[et]] / [[Licinio]] iuniore / Caesare co(n)s(ulibus) / Aur(elio) Xen[o]ne bis pr(a)efecto Kal(endis) / Febr(u)ari(i)s / menestrabimus / at Tritones / Aur(elius) Lucentius / Aur(elius) [---]ius / A[ur(elius) G]regorius / Aur(elius) [F]irminus / Aur(elius) Ma[rce]llinus / Aur(elius) Dalmatius / [---] Valentinus / Aur(elius) Vincentius / Aur(elius) Messor / [---]pecus / [---]orus // Dominis nostris Co/nstantino Augusto / et Constantino nori/[l]issimo Caesare / pr(a)efec{i}to Quintili/o Faintillo at Triton(es) / (K)avnois Pebr(u)ariis / Aur(elius) Martinus / Aur(elius) Donatus / V[ari]us Terentianus / Aur(elius) Stercorius / Aur(elius) Exuperius / Aur(elius) Terentianus / Aur(elius) Alexander / Aur(elius) Eraclia[nus] / Aur(elius) Reditus / Aur(elius) Maurenu[s] / Aur(elius) Balbinu[s] / Aur(elius) Euticiu[s] / Aur(elius)

Leuntiu[s] / Aur(elius) Senat[us(?)] // Ministri ad Trit(ones) / Ael(ius) Valerianus / Varius Sabinus / Iulius Silvius / Aur(elius) Fortunius / Papirius Crescent(inus?) / Claud(ius) Barbian(us) / Dirrut(ius) Crescent(inus?) / Aelius Dalmat(ius) / ex permissu Noc/turni Novelli / patroni collegi(i) // Fel(iciter)

44. Salona, CIL III, 01982b, počasni spomenik, 337. do 350.
D(omino) n(ostro) Fl(avio) Constanti victori ac triumfatori / Fl(avius) Iul(ius) Rufinus Sarmenti{n}us v(ir) c(larissimus) p(raeses) p(rovinciae) Dal(matiae) d(evotus) N(umini) m(aiestatique) [e(ius)]
45. Salona, CIL III, 01984, počasni spomenik, 392. do 450.
Salvis dd(ominis) nn(ostris) Theod[osio --- muros] / cunctasque turre[s --- reliquasque] / res munimen[t]i civitat[is necessarias ---] / agens vic(e) iminent(issimor)u[m virorum praefectorum praetorio ---] / [---] quae lab[
46. Salona, CIL III, 02043, sarkofag, 301. do 400.
Maurentius fabricensis / una cum Concordia / uxore sua sarcofacum / vivi sibi ordinaverunt
47. Salona, CIL III, 02115, sarkofag, 301. do 400.
Aur(elius) Peculiaris magister / conquiliarius et Aur(elia) Urbica / vivi sibi posuerunt si quis / autem post obitum nostrum ali/ut corpus ponere voluerit infe/rat ec(c)lesi(a)e argenti pondo quin/quaginta
48. Salona, CIL III, 02164, titul, 301. do 400.
D(is) M(anibus) / Agr(io) Secun/dino omni/bus ornato / moribus in/comparabili / qui peccavit / laudatur ubi / cessit qu(a)eritur / pretiosus / quia non est / libert(i) b(ene) m(erenti) p(osuerunt)
49. Salona, CIL III, 02207, sarkofag, 301. do 400.
Aur(elius) Aprilianus se vivo donavet / arcam Aur(elio) Amuro et Aur(eliae) Quint(a)e qu(a)e / est in (h)orto Metrodori vivi sibi p/osuerunt II[---]arnum / quod si [quis p]ost morte[m nostram s]up[er] / [eos alia corp]ora velet [in]po[nere] / [--- inferet] sol[idos ---]
50. Salona, CIL III, sarkofag, 301. do 350.
Aurelius Burius / posivt sibi et matri / su(a)e pi(a)e Horani(a)e / qui sibi vivi posuerunt / quot si quis voluerit / sene iussione / nostra aperire infe/ret
51. Salona, CIL III, , 02226, sarkofag, 301. do 340.
Au(relius) Vindemius qui vixit / annus sexaginta arca(m) / sibi et coniugi su(a)e

carissi/m(a)e Luci(a)e [pos]uit si qui aut/em de her[edi]bus meis se ipsum / vel alios [---] suorum su(a)e[---] / [------] / [---]rum posuerit here[d---]

52. Salona, CIL III, 02233, ILJug 1986, 02361, sarkofag, 301. do 400.
Aur(eliae) Iulianae puell(a)e inn/ocentissim(a)e qui(!) vixit ann/os dece(m) septe(m) mensis undeci(m) / dies duodecim Fl(avius) Iulius et / Aurelia Emerius arca(m) posu/erunt fili(a)e d(e)p(osita) d(ie) XVII (!) / Ian(uarias)
53. Salona, CIL III, 02240, sarkofag, 301. do 350.
Aurelia Victorina qu(a)e / emit arca(m) ex proprio suo / et vixit annus XLV et dies / tres et post [ob]itum ips{e}ius / fecit Fortunatus alonnus / ips{e}ius ex [v]o[t]o ipsius fecit / si quis voluerit corpus in/pon[e]re dabit in fiscum / |(denarium?) [f]ol(les) |(mille)
54. Salona, CIL III, 02326, sarkofag, 351. do 400.
Fl(avius) Pannonius Maxentiam coniugem dulc(issimam) sepulivit
55. Salona, CIL III, 02328, titul, 301. do 400.
D(is) M(anibus) / Flabius / Saecundi(nus) / Iuliae Maiae / [
56. Salona, CIL III, 02337, titul, 301. do 400.
D(is) M(anibus) / Fortuna / T[3]ABAR/TO par[en]/tes Satur/(a)e fi[l]i(a)e inf[e]/licis(s)em(a)e / d[e]fu(nctae) an(norum) X
57. Salona, CIL III, 02406, stela, 301. do 400.
Iuli(a)e Valeri(a)e coliuci Que/lius Euvelpistus qu(a)e v/ixit mecum concordi/ter annis XVIII
58. Salona, CIL III, 02490, sarkofag, 301. do 400.
Dulcis Proserii coniux Vincentia quondam / sarcofago hoc tegitur caro condente marito / hanc post bis quinos sequitur Piruntia mater / annos et aeterno iungit pia membra cubili
59. Salona, CIL III, 02509, ILJug 1986, 02365, sarkofag, 301. do 400.
Rusticia Clod[iana(?)] / filio carissim[o Rus]/ticiano qui vix[it] / an(nos) XXI eco miser[a] / mater emi ex propri/e meo peto bos fra/tres ne qui alium / [ponatis super]
60. Salona, CIL III, 02515, titul, 301. do 400.
D(is) M(anibus) / Scantiae / Zoini / Fyrmia / P{a}er{a}egri/na Ann/a/e / b(ene) m(erenti)
61. Salona, CIL III, 02582, titul, 301. do 400.
D(is) M(anibus) / Val(eria) Ianua/ria p(ro) duob(us) / frat(r)ibus / infelicissi/mis Biti/dius s(u)a(e) c[on]/iugi b(ene) m(erenti) p(osuit)

62. Salona, CIL III, 02616, sarkofag, 301. do 400.
Condidit hic natum infelix B/ocontia mater functae EEPOVON / nimis suos socium magno aolore no/mine et ips{u}o situs est Bocontius i(nfans) / qui tulit bis binos vf(n)sfs {q} / quaetueque {i} qu(a)l / effecit hulastis BATI suae do/m(u) ve ulla vorpocr tent
63. Salona, CIL III, 02628, sarkofag, 351. do 400.
O quam dura dura tibi [fu]it Fortuna Paterne / quae te tam teneris annis sub Tartara misit / [te]r denos vix passa est annos te cernere lucem / [qu]od si longa magis duxissent fila sorores aequius is/[te l]apis complecteret ossa paterna si quis vero hunc sar/[c]ofagum aperire voluerit inferre debebit fisci viribus auri libram un[am]
64. Salona, CIL III, 02632, ILJug 1978, 00722, sarkofag, 351. do 400.
[Hic? ---]/ntor requiebit in pace si quis voluerit hunc se/pulcrum violare dabit fisco argenti / L lib(ras)
65. Salona, CIL III, 02654, AE 2009, 01016, sarkofag, 358.
Dep(ositio) / Iuli / zaco/ni / die / IIII / Nonas / Novem/bres / Datia/no et / Cerea/le / co(n)s(ulibus) // Fla(vius) Iulius zaconus et / Aurel(ia) Ia[nua]ria con/iux eius hoc sarcofa/gum sibi vivi posuerunt / si quis post nostram pau/sationem hoc sarcofa/gum aperire voluerit in/ferat {a}ec(c)lesiae Salon(itanae) ar/genti libras quinquaginta
66. Salona, CIL III, 02656, sarkofag, 411. do 415.
Depossio Leonis ex domestico / d(ie) VIIII Kal(endas) Decem(bres) d(omino) n(ostro) Theodosio / perpetuo VI Aug(usto) cons(ule)
67. Salona, CIL III, 02657, sarkofag, 435.
Hic requiiscet in pace Alvia quae vixit / annos novem et sep(ulta) e(s)t cum Luciano h(onestae) m(emoriae) / avo suo et deposi[t]a est sub d(ie) X Ka[l(endas)] / Decembr(es) dd(ominis) nn(ostris) Th[eo]dosio XV et Pla/cido Valentinia[no II]II p(er)p(etuis) Augg(ustis) [co]n[s(ulibus)]
68. Salona, CIL III, 02659, titul, 443.
Depos(itio) b(onae) m(emoriae) Audenti adul(es)c(entis) / toc(ati) fori Dalm(atici) die IIII Kal(endas) Decemb(re)s / quh vix(it) an(nos) XXIII m(enses) IIII d(ies) XXV / Maximo II et Pat{h}erio v(iris) c(larissimis) c(on)s(ulibus) / ind(ictione) XII
69. Salona, CIL III, 02666, ILJug 1986, 02423, sarkofag, 351. do 450.
Depositus III K(alendas) / [--- si quis ---] voluer(it) super / [---] ec(c)lesi(a)e arg(enti) li/[bras

70. Salona, CIL III, 06375, počasni spomenik, 342. do 350.
[Victor]iae Franci/[cae d(omini) n(ostri)] Fl(avi) Con/[stanti]s victoris / [ac trium]fatoris sem/[per] Aug(usti) / [------
71. Salona, CIL III, 06399, sarkofag, 401. do 450.
Hic in pace iacet Leontius ex optione / officio magistri eq(uitum) et peditum quem / terra extera duxit qui vixit annus XL / vitam Ante(na) Roma(na) qu(a)e servivit an/nus XVI coniugi caro in qu(a)e arca si / quis cum suis te Altenam Romanam / dederit corpus de(t) {h}ec(c)lesiae paenam / auri pondo duo depositum in die / VII Idus Iunias
72. Salona, CIL III, 06403, sarkofag, 351. do 400.
PY / Dep(ositio) Maximini v(iri) p(erfectissimi) s/ub d(ie) Nonas Augus/ias
73. Salona, CIL III, 08690, AE 1971, 00296, natpis na građevini, 301. do 350.
]ino / [consu]libus(?) / [---]MTRON / [---]lenno / [Kal(endis) Feb]r(u)ar(i)is m/[inistr]abimus / [ad Tri]tones / [Pet]ronius / [Lo]nginianus / [---]arianus / [
74. Salona, CIL III, 08708, ILJug 1986, 02040b16, 284. do 305.
Imp(eratori) Caes(ari) C[aio] / Valeric Dio/cletiano / P(io) F(elici) Aug(usto) r(es) p(ublica) S(alonitanorum)
75. Salona, CIL III, 08741, sarkofag, 301. do 450.
Fl(avio) Iuliano ex protectore et ex pr/aepositis qui vixit annis II et Aur(eliae) / Sapriciae uxori obsequentissi/m(a)e quae vixit annis XXXV
76. Salona, CIL III, 08742, ILJug 1986, 02677a03, sarkofag, 351. do 450.
Fl(avio) Magniano protectori con/pari carissimo Severi de proprio / hunc sarcofagum conparabit / eundem solidis XV tantum et se in / eodem una cum filia sua condi / permisit si quis vero tem(p)taverit / in eodem sartofago ponere / aliut corpus inferet fisci viri/bus auri pondo duo
77. Salona, CIL III, 08752, AE 1889, 00052, titul, 301. do 330.
Octaviae Carae domin(ae) / et tecusae(!) rarissimae summ(ae) / sanctim(oniae) et benignitatis femin(ae) / coniugi Saloni Sabiniani vet(erani) / ex cornic(ulario) co(n)s(ularis) leg(ionis) I Adi(utricis) signo / Scammati eq(uitis) R(omani) cum quo conco[r]/diter vixit ann(os) XXX ob merita / Ulpius Asclepius con[frater(?) 3] |(denarios) p(osuit)
78. Salona, CIL III, 08849, ILJug 1986, 02394, sarkofag, 386. do 393.
Bon(a)e memori(a)e / [depositio s]im(ae) v(enerabilis) f(eminae) die Kal(endas) Martias pos(t) cons(ulatum) d(omini) n(ostri) Arc[adi et

79. Salona, CIL III, 08869, sarkofag, 301. do 450.
]ALB Valent[---] / [---]sio filio cari[ssimo si quis vero in] / hunc sarcofa[gum post eam pausation]/em aliut co[rpus ponere voluerit] / inferet f[isco

80. Salona, CIL III, 08917, stela, 301. do 400.
Aur(eliae) Eupateriae / qui(!) vixit an(nos) XXIII / Aur(elia) Vera fili(a)e / posuit Aur(elio) Iovi/no innoce(n)tis(s)imo / posuit

81. Salona, CIL III, 08938, sarkofag, 301. do 400.
Man[li]u[s s]i[bi] et Aur(eliae) Urban(a)e / coniugi infelicissim(a)e / defunct(a)e cum / qua concordit(e)r vixit

82. Salona, CIL III, 09028, ILJug 1986, 02356, sarkofag, 301. do 400.
AGA[---] // P[---] // Desidien(a)e Profutu/r(a)e co(n)iugi incom/parabili Suellius / Septiminus maritus / bene merenti posuit / et Suellio Septimino fil/io dulcissimo posuit

83. Salona, CIL III, 09094, ILJug 1986, 02380, sarkofag, 301. do 400.
Fla(vius) Dalm[atius(?) et] Quiriace / uxor arca[m nobis viv]is posue/mus su[um super corpo]ra nos/tra s[i quis volue]rit pon/ere in[feret(?) sanctae ecc]lesi(a)e / pond[o libras argen]ti X de/ce[m(?)]

84. Salona, CIL III, 09316, ILJug 1986, 02407, sarkofag, 301. do 450.
]IM / [---]ARI / [--- hu]nc sa/[rcofagum sibi et] Eustasiae / [coniugi suae(?) emit] ex prop(r)io suo / [--- si quis au]tem super h(a)ec / [corpora aliud p]onere vol[uerit] / [

85. Salona, CIL III, 09333, ILJug 1986, 02456, sarkofag, 443.
[D(e)]p(ositio) Seltimi su[b die] Kal(endarum) / Novembr(ium) [Maxi]mo / II e[t P]aterio [v]v(iris) cc(larissimis) [cons(ulibus)]

86. Salona, CIL III, 09487, sarkofag, 301. do 400.
]IIII[---] / et Sep(timiae) ME[--- con]/iugi obseq[uentissi]/m(a)e qu(a)e vix[it ann(os)] / LXXV h(anc) arc[am --- de] / suo [posuit(?)]

87. Salona, CIL III, 09503, ILJug 1986, 02381, sarkofag, 359. do 360.
[--- an]nis X et deposita d(ie) VIII Kal(endas) / [De]cembres consulatu Eusebi / [et Hy]pati et Ursa vixit annis V / [de]posita d(ie) Kalendarum Ap[ril(ium)] / [p]ost consulatus s(upra) s(criptum) [alia] / [c]orpora si quis v[oluerit] / [sur]sum(?) ponere dab[it rei publicae ---] / [---]via ambas i[nfantes tradidit] / niofita[s

88. Salona, CIL III, 09504, ILJug 1986, 02382, sarkofag, 360.
de]/cus fidei [---]/nus honores culpari / nihilum dignus set dignus / amari dux idem sociusque / sui cum milite regis digna / memoratu clueat per sae/cula fama dep(ositus)

die VII Idus Aug(ustas) / Constantio Aug(usto) X et Iuliano / Caes(are) III cons(ulibus)

89. Salona, CIL III, 09506, ILJug 1986, 02388, sarkofag, 355.
Constanti coniux parvorum / mater Honoria dulcibus / eximie carissima semper et una / conple(n)s ter denos quae vitam / vixerit annos martyribus / adscita cluet cui parvula con/tra rapta prius praestat tumu/li consortia dulcis / deposita VII Kal(endas) Apriles // Depositus Constant/ius v(ir) c(larissimus) ex proconsul/e Africae die pridie No/n(as) Iul(ias) post cons(ulatum) d(omini) n(ostri) Gra/tiani Aug(usti) III et E/quiti v(iri) c(larissimi)
90. Salona, CIL III, 09507, ILJug 1986, 02390, sarkofag, 378.
Fl(avius) Terentius Fl(aviae) Taiasiae ob meritis et fideiitatim / totiusque sanctitatem arcam posui coniugi / carissimae et sibi quam a parentibus ipsius suscepi / annos XVIII qiaeque inlibatae mecum vixit annos XXXII / tradita sepulturae die Nonarum Septembres d(ominis) n(ostris) / Valente VI et Vaientiniano iterum Aug(ustis) cons(ulibus) / si quis vero supir duo corira nostra aliut / corpus voluerit ordinare dabit fisci viribus / argenti pondo quindecim
91. Salona, CIL III, 09508, ILJug 1986, 02393, sarkofag, 382.
Si q(u)is super hunc corpus alium / corpus ponere volueret in/feret ec(c)lesiae argenti p(ondo) X / Fl(avius) Theodotus curator rei p(ublicae) / Peregrinum filium in lege / sancta c(h)ristiana collo/cabi eum depos(i)tio(ne) / Domnionis die III Kal(endas) De/(c)enbris con(sule) Antonio
92. Salona, CIL III, 09509, ILJug 1986, 02391, sarkofag, 380. do 385.
K]al(endas) Apr[i]le[s p]os[t] / [co(n)s(ulatum) A]uxoni [e]t Olybri vv(irorum) cc(larissimorum) / [deposit]us Vetranio die prid(ie) Idus Aug(ustas) / [d(omino) n(ostro) Ar]cadio Aug(usto) et Fl(avio) Bautone v(iro) c(larissimo) conss(ulibus)
93. Salona, CIL III, 09510, ILJug 1986, 02439, sarkofag, 401. do 402.
cons(ulatum) Vincenti et] Frav{v}iti vv(irorum) cc(larissimorum)
94. Salona, CIL III, 09511, ILJug 1986, 02441, sarkofag, 407.
[H]ic quiescit in pace / [F]l(avius) Pacatian(us) domes/ticus qui vixit in s(a)ec(ulo) / [a(nnos) X]XXV diposit(us) V Idus / [Oc]t(obres) dd(ominis) n(ostris) Honorio VII / [et T]heodosio iter(um)
95. Salona, CIL III, 09512, sarkofag, 412.
Aur(elius) (H)ector Salon/itanus huic sarc/[ofagu]m [// K]al(endas) Sept(embres) /

[con]ss(ulibus) dd(ominis) nn(ostris) / [Honori]o VIIII et / [Theodosio] V pp(erpetuis) [Augg(ustis)

96. Salona, CIL III, 09515, AE 1973, 00403, sarkofag, 425.
Clarissima fem[i]na civis Dunnonia vixit / annos triginta [ha]ec(?) administrante vir(o) duo/bus filiis derilict[is fi]nem naturae conplevit sub di/[e] XVIII Kal(endas) Ianuari[as] dd(ominis) nn(ostris) Theodosio undecies / et Valen[tinian]o p(er)p(etuis) Augg(ustis)
97. Salona, CIL III, 09516, ILJug 1986, 02449, sarkofag, 431.
Depositio Victuri advocati die V / Nonaru(m) Octobr(ium) Basso et Antiocho / conss(ulibus) qui vixit ann(os) XXX et mens(es) II
98. Salona, CIL III, 09518, ILJug 1986, 09518, sarkofag, 437.
[H]ic requiescit in pace S[--- sub]/adiuva officii inl(ustris) p(raefecturae) qui vixit a[nnos --- reces]/sit Ravenn(a)e die XIII Kal(endas) S[ept(embres) deposi]/tus die Id(ibus) Octob(ribus) Aetio e[t Sigisvul]/to vv(iris) cc(larissimis) cons(ulibus) ind(ictione) [VI]
99. Salona, CIL III, 09520, ILJug 1986, 02455, sarkofag, 443.
D(e)p(ositio) Luciani su(b)d(iaconi) / VIIII X(alendas) Septemb(res) Di/oscoro v(iro) c(larissimo) d(e)p(ositio) / Thalasi Id(ibus) Aug(ustis) / Maximo II et / Paterio // Depositio Criscenti / VII Id(us) Septemb(res) indictio/ne XI qui vixit annos / XVIII Dioscoro v(iro) c(larissimo)
100. Salona, CIL III, 09532, ILJug 1986, 02470, tabula, 431. do 470.
Hic in pace quiescet / Benigna honesta femi/na quae fuit uxor / Marciani memorialis / filia vero Dextrae h(onestae) f(eminae) / pro cuius spiritum / maritus super arcam / tesellam figi fecit
101. Salona, CIL III, 09535, sarkofag, 351. do 400.
[---]s ex cornicular[io --- et] / [---]anea h(onesta) f(emina) filia Apria[ni(?) ---] / [hunc sarcof]agum vivi sibi po[suerunt si quis corpus aliud] / [post ob]itum eorum super [haec ponere voluerit inferet] / [eccl(esiae)] cat(h)ol(icae) Salonit[anae
102. Salona, CIL III, 09540, ILJug 1986, 02367, sarkofag, 301. do 400.
S(e)p(timius?) Maximia[nus] / v(ir) p(erfectissimus) prin(cipalis) col(oniae) [S]al(o)n(itanorum) / vivo sibi et co/niugi su(a)e dulcis/sim(a)e posuit qui / vicsit annis LXV / depo(si)tus die III Nonas Feb(ruarias)

103. Salona, CIL III, 09541, sarkofag, 301. do 450.
[---]ALATIN / [--- vixit a]nn(os) XXIII ex prov(incia) (Hi)span(ia) / [--- si] q(uis) vfllit apfrirf / [hanc arcam(?) et corp]us vexare infe/[ret

104. Salona, CIL III, 09557, ILJug 1986, 02485, sarkofag, 351. do 450.
[Hic i]acit Ta[---] / [--- O]ctob(res) si q[uis voluerit ---] / [---]re det in e[cclesia

105. Salona, CIL III, 09565, ILJug 1986, 02400, sarkofag, 301. do 400.
Aur(elius) Maio[rinus(?) hunc sarco]/fagum s[ibi comparavit de su]/o labore [---]/omeo si [quis extraneus(?)] / autem [voluerit super meum] / [c]orp[us

106. Salona, CIL III, 09566, sarkofag, 351. do 450.
] M(arci) Aureli Putii et Qui/[---]o ipse positus est c/[--- co]rpori{e}bus parentes / [---]IIII [---]DR[

107. Salona, CIL III, 09567, ILJug 1986, 02375, titul, 301. do 400.
Aur(elius) Secundus / qui cvnparabid ab Au(relio) / Alexsio(!) piscina(m) at dua / corpvra deponenda me/um et co(n)iuge(m) meam Re/nata(m) et nefas quadrarit / nobis parentib(us) ut pureremu(s) / filiam nostram in (h)a(n)c pisci/na(m) sane coiiurabit ut su/pra birginiam sua(m) nul[lum] / [aliud corpus

108. Salona, CIL III, 09568, ILJug 1986, 02402, sarkofag, 301. do 400.
Aur(elius) T[---]ianus h[un]c sarcof[a]/cum u[rdi]navi Aur(elio) I[ovi]no et F[l(aviae)] / Poten[tiae] uxo[r]i s[uae(?) si quis super] / nostr[a corpora aliud corpus pone]/re v[oluerit --- ar]genti p[ondo

109. Salona, CIL III, 09569, sarkofag, 351. do 400.
Aur(elius) Tegri[s] hu[nc] sarco/fagum do[n]avi[t] Aur(elio) Ma/rati et u{c}[xo]ri e[i]us Filefae / si quis su[per haec] d[uo] aliut cor/pus pon[e]re volu[e]rit dare de[bebit ec]/clesi[ae ar]gen[ti po]ndo quim[que

110. Salona, CIL III, 09571, ILJug 1986, 02405, sarkofag, 301. do 400.
]T CRES[---] / [--- hunc(?)] sarto/[fagum ---]ulio [---] / [---] ET / [

111. Salona, CIL III, 09578, ILJug 1986, 02357, sarkofag, 301. do 350.
Evassu in pace / Valeria con/iugi suo fecit / memoria(m) / an(n)is vix(it) LX

112. Salona, CIL III, 09582, ILJug 1986, 02373, tabula, 301. do 400.
[---]C fabrece / [---]IIA / [// ec]clesi[ae Sal(onitanae)] / deci(e)s centena m[i]/lia / et r(ei) p(ublicae) inferit fol(les) n(u)m(ero) quinquagint(a)

113. Salona, CIL III, 09585, ILJug 1986, 02409, sarkofag, 331. do 400.
Fl(avius) Virgilianus qui bixit annvs / XXX et Aur(elia) Ursilla oxor eius qui / se vivi

sibi vrdenaverunt (h)unc sartofa/gum si quis autem voluerit super h(a)ec d//uo corpora punere infereh / [s](an)c(tae) ec(c)lisiae argenti libras quinque{m}

114. Salona, CIL III, 09587, ILJug 1986, 02410, sarkofag, 351. do 400.
Flavi[ae] C[res]centiae frater et soror / Val(erius) Crescentius qui et Valentianus / vixit annos IIII me(n)ses XI dies XI / dep(ositus) X Kal(endas) Iulias et Anastasia qui et / Verula vixit me(n)ses XI dies VIII dep(osita) I Kal(endas) Au/gustas
115. Salona, CIL III, 09588, titul, 301. do 400.
[Pi]scina Fl(avi) Sabbati Fl(avia) Se/[--- com]pari et Fl(avia) Regulia e(ilia) s(ua) qui co/[m]munit[er] consentien/tes compa[ra]verunt
116. Salona, CIL III, 09605, ILJug 1986, 02397, tabula, 351. do 400.
Bon(a)e memori(a)e Monimo / Acame vx{c}or / posuit et sibi
117. Salona, CIL III, 09631, ILJug 1986, 02374, AE 1901, 00062, sarkofag, 301. do 400.
[D]ivi Constanti pignus de nomine nomen / [---] d[i]u condita progenies / [//] / aetatis victrix dulcis obi(i)t nimium / sede beatorum recipit te lacteus orbis / e gremio matris hoc tua digna fides
118. Salona, CIL III, 09632, ILJug 1986, 02420, sarkofag, 301. do 400.
[Heu q]uamquam las[si cunctamur] / sca[lpere versus] / utpote qui [maesto funere con]/[ficimur] idcircoque [omni luctus renovatur in] / ictu / audemus tamen haec e[dere cum] / gemitu / ex iu[---] / [------] / [--- g]e[n]itam / [huic placidam requiem tri]buat deus omni/[pote]ns rex [insontique animae s]it bene post obitum / [multa tulit nimis adversi]s incommoda rebus / [infelix misero e]st fine perempta quoq(ue) / [quadraginta a]nnos postquam trans/[egit in aevo] / [fu]nesto gravis heu triste puerperio / nequivit miserum partu depromere fetu(m) / hausta qui nondum luce peremptus abiit / adque ita tum geminas g[e]mino cum corpore / praeceps / letum(!) ferali [transtu]lit hora an[imas] / at nos maerentes coniux natique / generque / carmen cum lacrim[is] hoc tibi [condidimus]
119. Salona, CIL III, 09635, ILJug 1986, 02421, sarkofag, 301. do 400.
]VTCV[---] / [---]io divini I[---] / [---]ntum nobis [---] / [---] votum nostrum [---] / [---]cta nexali quidem [---] / [---]m te possimus ut C[---] / [--- pre]cibus tuis nobis C[---] / [--- de h]oc s(a)eculo com[---] / [--- omni]bus(?) torme[ntis(?) // q]uod con[tra(?)] / [---]CIVGO[---] / [---] nunc [---] / [---]TS[
120. Salona, CIL III, 09644, ILJug 1986, 02516, sarkofag, 401. do 450.
D(is) M(anibus) / [---] Kal(endas) Ia{e}n(uarias) ind(ictione) XIIII

121. Salona, CIL III, 09655, sarkofag, 301. do 350.
si quis ---] putaverit [---] / [--- debebit da]re {a}ec(c)lesiae desic[natae(?) ---] / [---]cius die VI Idus M[---] / MB
122. Salona, CIL III, 09658, titul, 301. do 400.
]NASS[---] / [depositu]s die Idus [---] / [--- i]n p(i)sc(um) arg(enti) p(ondo) dec[em]
123. Salona, CIL III, 09661, ILJug 1986, 02505, sarkofag, 351. do 450.
]er[e voluerit ---] / [--- d]avit ec(c)les[iae ---] / [---]VA
124. Salona, CIL III, 09664, sarkofag, 351. do 450.
qu]od s[i ---] / [--- c]orpora [---] / [--- ecc]lesi(a)e [
125. Salona, CIL III, 09665, titul, 301. do 450
si quis supe]r no[stra aliud] / [corpus po]nere(?) be[lit det(?)] / [ecc]lesi(a)e(?) Ra[vennati(?)
126. Salona, CIL III, 09667, sarkofag, 301. do 400.
c]onpar[avit(?) --- si quis pos]/t obitu(m) nos[trum --- volu]/erit inferit fisco [
127. Salona, CIL III, 09672, sarkofag, 351. do 400.
]SIAGAI[---] / [--- c]onbives meis si quis cor[pus aliud] / [super hoc ponere v]oluerit p(o)ena dare debit I[---] / [---] meo argenti libra[s] quinq[ue(?)]
128. Salona, CIL III, 09674, sarkofag, 301. 450.
]/s qui vi[x(it) annos] / nonagin[ta ---]/lia Ammi[---] / qui vixit a[nnos ---] / quod si quis [super] / ea corpora al[iud volue]/rit ponere inferet [---] / aur(i) prima lib[ras(?)
129. Salona, CIL III, 09684, titul, 401. do 450.
Dep(ositio) bo[nae memoriae] / coniu(n)x A[---]/mmart[---] / dep(ositio) bon[ae memoriae ---] / SSTIS O[---]/TIO [
130. Salona, CIL III, 09695, ILJug 1986, 02500, sarkofag, 301. do 400.
]ia / [--- cum ---]a con/iug[e or]denavim/us nobis
131. Salona, CIL III, 12863, sarkofag, 301. 400.
]IESIOISV[---] / [---]FER cun Viblo [---] / [civi(?)] Cvncordiens(i) [
132. Salona, CIL III, 12884, ILJug 1986, 02442, sarkofag, 408. do 423.
[Deposit]io bon(a)e mem[oriae ---] / post conss(ulatum) dd(ominorum) nn(ostrorum) Hon[ori --- et Theodosi
133. Salona, CIL III, 12947, stela, 301. do 400.
Aur(elius) Sa[---] / Micc(a)e co[niugi quae vixit] / cum eo p(lus) m(inus) a[nnos ---] / [---]tio filio [---] / d(ies?) n(umero?) III E[

134. Salona, CIL III, 12879, sarkofag, 301. do 400.
------]ut C[---] / [--- iudic]io divini i[---] / [--- id ta]ntum nobis [--- dolori est qu]od con/[tra] votum nostrum [--- libera sis de ho]c iugo / [fa]cta nexali quidem [carnis laqueo soluto et nos rogare] nunc / [ia]m te possimus ut O(?)[--- continu]is / [prec]ibus tuis nobis o(?)[bses --- sis cum] / [de h]oc s(a)eculo con[fugerimus ---] / [--- omni]bus torme[ntis ---]

135. Salona, CIL III, 13120a, sarkofag, 358.
Datiano et C]ereale / [---] co(n)ss(ulibus)

136. Salona, CIL III, 13124, AE 1892, 00032, titul, 426. do 430.
Hic requiescit in pace Duion(a) ancilla Ba/lentes(!) {e}sponsa Dextri deposita est III / Idus Sept(em)b(res) consulatu(!) d(omino) n(ostro) Theodosio / Aug(usto) XII{I} et Valentiniano A(u)g(usto) bes cc(on)ss(ulibus) adiu/ro per deum et per leges C(h)reste anor(um) / ut quicumque extraneus voluerit al/terum corpus ponere voluerit(!) det / ec(c)lisi(a)e cat(h)olic(a)e Sal(onitanae) aur(i) |(libras?) III

137. Salona, CIL III, 13137, ILJug 1986, 02401, tabula, 351. do 400.
Aur(eli) M[a]rcianus Iahin / civis Afer et Quintina / uxor ei[u]s vivi sibi / hanc p[i]scinam / virginem a se con/paratam con/stituerunt

138. Salona, CIL III, 13917, stela, 301. do 350.
D(is) M(anibus) / Aur(elius) Castinus / Aeli(ae) Iobin(a)e uxori / infelicissim(a)e qu(a)e / vix{x}it an(nos) XXVI si qu/is autem voluerit / super h(a)ec trea cor/pora ponere volu/erit(!) inf(e)rr(et) d(ecreto) f(olles) |(mille) / curiae nostr(a)e

139. Salona, CIL III, 14292, sarkofag, 301. do 400.
D(is) M(anibus) // Ulpia Celerina dulcis {h}abe / Gorgonia tuo castissima / senper cuius simplicitas et / obsequentia laudatur et ama/tur ubique et cuius oonsili(i)s / nulla decepta amo(re) aeternam/que domu(m) ut fecit superstes / maritus sic meret virginia voti/ssima mihi uno marito et vos be/ae vivendo h(a)ec saltem sperare / depetis Ulpius Gorgonius / piissimus Celerin(a)e conpari / pientissim(a)e cum qua concor/diter vi{c}xit ann(os) XXIIII m(enses) V dies / XXV vibi sibi posuerunt posteris/q(ue) suis

140. Salona, CIL III, 14306,5, ILJug 1986, 02354, sarkofag, 401. do 450.
Aur(elius) Sextilius / arcam ex dere/lecto Quiriac(a)e / no(mine) mei / perscribsi in Chr(isto)

141. Salona, CIL III, 14312, ILJug 1986, 02425, sarkofag, 301. do 350.
]iav [---] / [--- ex] proprio / [suo hu]nc sarcof/[agu]m {h}arces(s)iv[i]t / [

142. Salona, CIL III, 14704, tabula, 431. do 470.
[F]l(avio) Victo[ri]/[n]o ducena[r(io)] / [e]x(?) vixill[atio]/n(e) equi[tum Va]/[len]tin[ianen(sium)]
143. Salona, CIL III, 14725, AE 1971, 00296, počasni spomenik, 306. do 307.
Imp(eratore) d(omino) n(ostro) C[onstant]/ino co(n)s(ule) [praef(ecto) Fl(avio) Aul]/avio(?) menes[tr(avimus) ad Trit(ones)] / Petilius Ma[---] / Coelius F[---] / Marius D[---] / Flavius M[
144. Salona, CIL III, 14784, ILJug 1986, 02328, sarkofag, 351. do 400.
[--- Oc]taviae(?) / [---]IVET opse/[qu]entissimae / [Au]r(elius) Hysichius / posuit
145. Salona, CIL III, 14873,2, ILJug 1986, 02760, sarkofag, 301. do 400.
Ulpi(a)e Gaudenti(a)e in/conparabili fi(li)ae / m(ensium) II d(ierum) VIIII Ulpius Part(h)e/nop(a)eus et Iulia Sabina / parentis posue/rum(t)
146. Salona, CIL III, 14890, sarkofag, 380. do 444.
]CEI[---] / [---] et d(omino) n(ostro) Thevdo[sio
147. Salona, CIL III, 14897, ILJug 1986, 02360, sarkofag, 301. do 370.
Depositus Primus epi/scopus XII Kal(endas) Febr(uarias) ne/pos Domniones martores
148. Salona, CIL III, 14910, ILJug 1986, 02689, sarkofag, 301. do 400.
domu]m(?) aeternam mihi et Aur/[eliae(?) --- inn]ocentissimae ac obse/[quentissimae cum qua vixi c]oncorditer ann(os) X / [---]avit et vixit bis de/[nos numero(?) ann(os) et menses quattu]or quos (h)ora novissi/[ma ---] o vulnus crudele / [---]s hic est coniux tibi / [---]c egregium virginius / [---]um[
149. Salona, CIL III, 14924, ILJug 1986, 02413, sarkofag, 301. do 400.
[Au]r(elius) Campin[us et?] Maeti[---?] LIIPII [hanc?] / [arca?]m compar[a]vimus ab Aur(elia) / [Ius?]tina c[i]be(!) Sal[o]nitan[a sol(idis)?] au[ri] / [se?]x s[i] quis volueret c[o]r[pus aliud] / [ponere] poenae non min[us ---] / [---]CRI(?)V[---] / [---]NIM(?)[---] / [---]N[------
150. Salona, AE 1912, 00044, ILJug 1986, 02724, sarkofag, 351. do 400.
Fl(avius) Valerianus d(e) n(umero) sagittario/rum centinarius in hoc {i}sepul/crum volueret super hoc co/rpus aliquis {voluere} alium / ponere davit in {h}ec(c)lesia aur/i p(ondo) III
151. Salona, ILCV, 03792a, Salona IV, 00300, sarkofag, 401. do 450.
]per dedi / [---]EFOLCIO Fravi[---] / [3]oscitur ess[e ---] / [---] quem cumpa[ravi ---] / [---]rio auri sol(idos) de[cem]

152. Salona, ILCV, 03835a, ILJug 1986, 02467, Salona IV, 00141, stela, 301. do 400.
Aur(elius) Fortuni/us pet(i)tu(s) a con/iuge sua Aur(elia) / Vernantilla / sorori su(a)e Urs(a)e / qu(a)e vixit ex cari/tate eorum sene ullo / devitum Aur(elius) Fortuni/us concessit locu(m) / si quis autem filio me/o Vermatiano post o/vitum(!) eorum Ursa Ver/nantilla Fortunium quin/tum ponere voluerit da/vit ec(c)lesi(a)e argen(ti) po(ndo) V

153. Salona, ILCV, 03835b, ILJug 1986, 02387, Salona IV, 00158, sarkofag, 375.
] VI[---] / [---]IAIII[---]V[---] / [virg]ini(a)e(?) [--- q]uod s[i ali]us(?) ni[---] / iit es [---]ianus ponere volueri[t det] / ek(c)lesiae s(upra) s(criptae) argenti pondo decem / post cons(ulatum) d(omini) n(ostri) Gratiani Aug(usti) III / et Equiti v(iri) c(larissimi) c(onsulibus)

154. Salona, ILCV, 03842, ILJug 1986, 02241, Salona IV, 00571, sarkofag, 301. do 450.
]o dulcis(s)i[mo coniugi cum quo] / [conc]orditer vix[it ann(is) ---] / [--- men]se I et frater [---] / [obseq]uen(t)issimu[s ---] / [--- pos]uit arca[m ---] / [--- s]i quis au[tem in hac] / [ar]ca aliu[d corpus ponere] / [voluerit

155. Salona, AE 1961, 00308, ILJug 1963, 00126, Salona IV, 00136, stela, 313. do 324.
Aur(elio) Valerino excepto/ri Impp(eratorum) in officio memo/ri(a)e qui aput civitatem / Nicomediensium fat/i munus complevit vix{s}it annis XXXII et / me(n)s(e) Aur(elius) Leontius vir / docen(arius) et dec(urio) col(oniae) Salon(itanae) / ex curatoribus eiusd/em civitatis filio dulc/issimo adque obsequ/entissimo pater infeli/x qui quod primo mihi / hoc facere debuerat e/go feci

156. Salona, ILJug 1978, 00704, Salona IV, 00102, tabula, 351. do 400.
D(is) M(anibus) / Constantiae / quae vixit cum / marito annis XX / quiescet in pace die / IIII Nonas Febr(u)arias

157. Salona, ILJug 1978, 00705, tabula, 301. do 450.
Quisquis petes Muciani nemento / qum videas solum pendere / vide ne facias quod tibi fieri non vis / Mucianus Clo(dio) Secund(o) [---] dedi locum

158. Salona, ILJug 1978, 00721, tabula, 301. do 400.
D(is) M(anibus) / Valentil(la)e / (H)ilarus co(n)iu/gi suae qu(a)e infe/licissim(a)e co(n)/iugi su(a)e qu(a)e vi/xit annos plu/s minus XXX et (A)e/[l]ia vixit an(n)o(s) / plus minus VIII

159. Salona, ILJug 1978, 00723, Salona IV, 00598, sarkofag, 401. do 450.
]G ind(ictione) XIII di[e ---] / [---] dav(it?) {A}ec(c)l(esiae) S[alonitanae] / [---] p(ondo) V

160. Salona, ILJug 1986, 02129, Salona IV, 00392, sarkofag, 301. do 400.
Aur(elio) Maximino [---] / [---] qui vix ter denus [annos] / inplevit huic infeli[ci hunc(?)] / sartofagum posu[it ---] / Euticianus nutri[tor]
161. Salona, AE 2006, 01012, ILJug 1986, 02249, sarkofag, 301. do 400.
[---] Felix vibus / [sibi posui]t et Memmi/[an]ae conpari suae
162. Salona, AE 1914, 00078, ILJug 1986, 02254, Salona IV, 00210, sarkofag, 446.
[---]e Vincentiae / [--- K]al(endas) Mart(ias) indic(tione) XIIII / [Fl(avio) Aetio III et Aur(elio) Sym]mac(h)o vv(iris) cc(larissimis)
163. Salona, ILCV, 01843, ILJug 1986, 02258a, Salona IV, 00063, natpis na građevini, 401. do 450.
Nova post vetera / coepit Synferius / Esychius eius nepos / c[u]m clero et populo [f]ecit / haec munera / domus Chr(ist)e grata / tene
164. Salona, AE 1914, 00074, ILJug 1986, 02274, Salona IV, 00043, natpis na građevini, 351. do 450.
Consta{a}nt()
165. Salona, ILJug 1986, 02491, Salona IV, 00278, sarkofag, 301. do 400.
Arca Quiriacet[is] / si quis voluerit / ape(r)ire det arg/enti pondo quinque
166. Salona, ILJug 1986, 02504, Salona IV, 00732, sarkofag, 351. do 400.
]IS [---] / [si quis aute]m su[per ---] / [---] bolu[erit ---] / [---] p(ondo) V
167. Salona, ILJug 1986, 02507, Salona IV, 00589, sarkofag, 351. do 450.
si quis s]uper h(a)ec co[rpora aliud] / [ponere voluerit i]nferet ec(c)lesi[ae ---]
168. Salona, ILJug 1986, 02588, Salona IV, 00065, natpis na građevini, 401. do 430.
die oct]avo K[al(endarum)] / [---]rum vot/um fecit ad ma/rtirem Asterium
169. Salona, ILJug 1986, 02589, Salona IV, 00066, natpis na građevini, 371. o 400.
Die Ioves X[---]/tio Mercu[---] / marturem An[---]
170. Salona, ILJug 1986, 02590, Salona IV, 00089, titul, 385.
[Hi]c iacei Dulcitius peleger civis / [---]enus qui vixit annus XXV / [mens(es)] VI diiositus in pace nio/[fytus sub d(ie)] VI Idus Augustas co(n)s(ulibus) / [d(omino) n(ostro) Arca]dio it Bautoni v(iro) c(larissimo)
171. Salona, ILJug 1986, 02591, Salona IV, 00142, natpis na građevini, 351. do 400.
]nus Eusebi Cyraceti matron(a)e suae bon(a)e m[emoriae et] / [---]ae civis Savien[sis f]ilia(e) et Marciano et Matero sita(e) / a[
172. Salona, ILJug 1986, 02592, Salona IV, 00147, natpis na građevini, 401. do 430.
] / [d]ie sext[o] / [K]al(endas) / Dec/[e]mbris

173. Salona, ILJug 1986, 02655, titul, 301. do 400.
C(ai?) P(ubli?) Herm[---] / co(n)iugi [---] / b[

174. Salona, ILJug 1986, 02663, Salona IV, 00341, sarkofag, 301. do 400.
]nti pisturi und{d}ecemo Calend[as

175. Salona, ILJug 1986, 02711, Salona IV, 00427, sarkofag, 301. do 400.
Aur(elius) Saloninus / conces(s)it arcam / Barroniae

176. Salona, ILJug 1986, 02767, Salona, IV, 00186, titul, 417.
] dd(ominis) nn(ostris) Hon[orio ---] / [--- con]ss(ulibus) ind(ictione) prim[a ---] / [---] erid(ie) Iius No[vembres(?) ---] / [---]victo[

177. Salona, ILJug 1986, 02768, Salona IV, 00185, sarkofag, 415.
Depossio [---] / Decemb[res Hono]/rio X et T[heodosio VI] / [

178. Salona, ILJug 1986, 02769, Salona IV, 00191, sarkofag, 423. do 424.
]nii[---] / [---]ia[---] / [p(ost) c(onsulatum) M]arinia[ni et] / [Asclepiodo]ti vv(irorum) c[c(larissimorum) co(n)s(ulibus)]

179. Salona, ILJug 1986, 02983, Salona IV, 00010, miljokaz, 361. do 363.
[D(omino) n(ostro) Iul]iano vic[tori] / [ac] triumfato[ri to]/[t]iusq(ue) orbis [Aug(usto)] / [b]ono rei p[ub(licae) n(ato)]

180. Salona, Salona IV, 00110, titul, 351. do 450.
] m(enses) III et Un[---]/dem et Messiai[---]/ROV i(n)conpar[abili ---] / RIODEIVENI s(i) qu[is --- sup]er / nostra corpor[a aliud ponere volu]eri/t inf(eret) {h}ec[clesiae ---] / d(is) M(anibus)

181. Salona, Salona IV, 00116, titul, 301. do 400.
] / anno[s(?) ---] / fecet [---] / Tert[---] / Lu[

182. Salona, Salona IV, 00178, sarkofag, 407.
[---]ni sub d(ie) V Id(u)s [---] / [d(ominis) n(ostris) Hon]orio VII The[odosio II Aug(ustis) co(n)s(ulibus)]

183. Salona, Salona IV, 00338, sarkofag, 301. do 450.
[---]nos[---] / [--- si] quis cuntra [

184. Salona, AE 2010, 01186, Salona IV, 00399, sarkofag, 301. do 330.
Domitio Vincen[tio] / qui vixit annis qu[in]/que diebus n(umero) XX[1] / [Do]mitius Eufrasu[s] / [fi]lio karissimo in pa/ce fecit

185. Salona, AE 2010, 01189, Salona IV, 00440, sarkofag, 401. do 450.
D[ep]ositio / Felic[is p]rocura[t]ori(s) / ec(c)les[ia]e Saloni[ta]nae / de(positi) die [K]alendar[um Fe]br(uarium) / qui v[ix]it anni[s p(lus)] m(inus) L / VT[---

]PIITIEM[---]OST MI / hic ia[ce]nti Dom(i)nic[ae] uxori / mea[e] mecum pon[i(?) s]i / qui[s] voluerit no[stra

186. Salona, Salona IV, 00565, sarkofag, 351. do 430.
aliud corpus] / ponere v[oluerit in]/feret ec(c)le/sia[e ---]

187. Salona, Salona, IV, 00570, sarkofag, 351. do 430.
]SCA[---] / [---]OSO[---] / [--- han]c arcam ap[e]/[rire voluerit ---] ec(c)[l]/[esiae

188. Salona, Salona IV, 00576, sarkofag, 371. do 430.
]am[---] / [si quis aliud] corpus in ho[c sarcofagum ponere voluerit

189. Salona, Salona IV, 00591, sarkofag, 351. do 400.
]IATOR[---] / [---]re dabe[t(?) ---] / [---] lib(ras) XX[

190. Salona, Salona IV, 00594, sarkofag, 351. do 400.
]PR[---] / [--- si quis ali]ut corpus su[per --- ponere] / [voluerit det(?)] {a}ec(c)l{a}esiae [---]

191. Salona, AE 2010, 01200, Salona IV, 00603, sarkofag, 301. do 430.
]uius FRII[---] / [---]ETISCOTS[---] / [---] ponere belit [

192. Salona, AE 2010, 01201, Salona IV, 00604, sarkofag, 371. do 430.
Pos[---]/simo [---] si quis --- voluerit ---] / corpor[a --- ecclesiae] / cat(h)olic[ae

193. Salona, AE 2010, 01202, Salona IV, 00605, sarkofag, 301. do 350.
qu]od si quis alius in [hoc sarcofagum(?)] / [corpus ponere voluerit thesau]rariis(?) infer(e)t r(ei) p(ublicae) |(denariorum) fol[les ---]

194. Salona, Salona IV, 00644, sarkofag, 351. do 430.
i]nferet ec(c)les[iae] / [arg(enti?)] p(ondo) X

195. Salona, Salona IV, 00723, sarkofag, 301. do 400.
[D(is)] M(anibus) / [---]ori(a)e / [--- caris]sim(a)e(?) / [---]VD si q(uis) / [

196. Salona, ILJug 1986, 02484, Salona IV, 00734, sarkofag, 401. do 450.
]LLO A[---] / [---]RCVR[---] / [--- p]lus menu[s ---] / [---] inferet e[cclesiae(?)

197. Ad Turres, CIL 17-04, 00378, ILJug 1986, 02971, miljokaz, 305. do 311.
D(omino) n(ostro) nobilis/simo C(a)esari / Gal(erio) [Val(erio) Maxi]/[min]o [

198. Ad Turres, CIL 17-04, 00379, ILJug 1986, 02968, miljokaz, 333. do 337.
D(omino) n(ostro) F(lavio) C(laudio) Cons[t]anti / nob(ilissimo) Caesari fil(io) / d(omini) n(ostri) Constantini / maximi victoris / {sem} semper / Augusti

199. Promona, CIL III, 09835, AE 1888, 00012, titul, 312.
D(is) M(anibus) / Val(erio) Vaienti [3] / [p]rotectori defu[ncto] / bello civile in / [It]alia ann(orum) L[

200. Tragurium, AE 1993, 01255, sarkofag, 402.
D[ep]osit(io) bon(a)e mem[or]i(a)e [---] S [---] / Iunias conss(ulibus) domi(nis) Ar[cadio et Honorio] / Augg(ustis) quinquies si quis s[epulcrum viola]/re voluerit det ec(c)les(iae) s(anctae?) cat[holicae

201. Tragurium, CIL III, 14929, AE 1900, 00140, ILCV, 03791b, sarkofag, 438.
Dep(ositio) Maximillae d(ie) II Non(as) Iun(ias) / conss(ulibus) d(ominis) n(ostris) Theodosio XVI et Fau[s]/to vv(iris) cc(lari)ss(imis) conparavit ipsum / sepulc(rum) vir eius Arpacianus / a Proiecto lapid(ario)

202. Siculi, ILJug 1986, 02789, ILCV, 03791c, Salona IV, 00194, sarkofag, 425.
D(omino) n(ostro) Th{a}eodosio co(n)s(ule) XI et Valentiniano / viro nobelissimo Caes(are) ego Th{a}eodo/sius emi a Fl(avia) Vitalia pr(es)b(ytera?) sanc(ta) matro/na auri sol(idis) III sub d(ie)

203. Narona, CIL III, 03207, AE 1999, 01221, miljokaz, 363.
D(omino) n(ostro) Iuliano / victori ac tri/umfatori toti/usque orbis Au/g(usto) bono rei publi/cae

204. Arupium, CIL 17-04, 00352, ILJug 1986, 02981, miljokaz, 293. do 305.
] / nobiliss[i]/mo C(a)esari / [F]l(avio) Valerio / Constan/tio

205. Iader, CIL 17-04, 00264, AE 1995, 00033, ILJug 1978, 01034, miljokaz, 367. do 383.
Imp(eratori) Caes(ari) / M(arco) Aurel(io) / Carino / nobilis/simo / Caes(ari) // D(omino) n(ostro) Gratiano Aug(usto) / Pio [Fel(ici)] / victo/ri{s} ac tr/iumfatori / totiusque o/rbis semper / Aug(usto) b(ono) r(ei) p(ublicae) n(ato)

206. Iader, ILJug 1986, 02883, AE 1914, 00079, ILCV, 03854, tabula, 301. do 400.
Aur(elia) Gorgonia / conparabit loci con/cissionim (!) ut ne quis al/ius postia vellet alium c/orpus poniri quod si qui c/omtempserit (h)abebit deum iu/dicem et inferet TOIPSS/O X(denarios) centu(m) mil(i)a

207. Zenica, CIL III, 12764, ILJug 1986, 01610c, stela, 301. do 350.
D(is) M(anibus) / Li(cinius) Victorinu(s) / mi(les) le(gionis) II Aure(lio) Probo / pa(tri) def(uncto) / ann(orum) LV / et Procul(a)e ma(tri) def(unctae) / pie(ntissimis) bene me(rentibus) pos(uit)

208. Zenica, CIL III, 12768, ILJug 1986, 01610f, stela, 301. do 350
Aur(elius) Cresceni/nus et Iuliana / par(entes) Filiciano fil(io) / pien(t)is(simo) def(uncto) an(norum) XXX / ben(e) mer(enti) et sibi v(i)/vis p(ro) p(ietate) f(e)c(erunt)

209. Salona, CIL III, 13892, ILCV, 03837b, Salona IV, 00409, sarkofag, 351. do 400.
Iulia Ve[ra(?) --- vi]/va sibi po[suit --- sub con]/dicione u[t si quis aliud corpus su]/per corpu[s suum ponere voluerit in]/feret ec(c)le[siae Salonitanae ---] / SIA[

210. Cissa, AE 2007, 1126, sarkofag, 301. do 350.
Priscus et Ci[n]nam/ia se vivus (!) [a]rca(m) / posuerun[t] et locu(m) / sepultur(a)e [a]ed[i]fi/ca[v?](e?)runt COI [si] quis volu/eret [se?]p[ul?]tus vexa[re] dabet fisco / [f]olle[s] ducenti

211. Cissa, Kurilić 2013, titul, 301. do 400.
D(is) M(anibus) / Victori/n(a)e co(n)iugi / (quae) vixit an(nis) / LX. Fe[cit] / Luciu[s] con(iux?) copar(i?) a{l=r?}is(s)im(a)e

212. Aequum, ILJug 1963, 166, epistilij, 401. do 500.
Kari[…] / Marc[ia]/nus Bo[nos?]/us

213. Oneum, ILJug 1986, 2040, sarkofag, 301. do 400.
Depositio Maxentie caresseme (!) c/oiniugi (!) die pridie Idus Septembres

214. Promona, ILJug 1986, 2800, titul, 301. do 400.
Aurel(iae) Stercoriae / infanti Infeliciss/ime que vixiit ann(um) I m(ensem) I d(ies) VIII Aurel(ius) / Pat() et Fabia Ma/xima pare[nt]es fil(iae) / dulcissimae [et s]ibi vivi

215. Brattia, Kurilić 2006, 87, titul, 301. do 400.
D(is) M(anibus) / Crescent/tio co(n)iugi s(uo) / p(ientissimo) p(osuit) b(ene) meren[t]i

216. Salona, ILJug 1986, 2169, stela, 301. do 500.
D(is) [m(anibus)] / I(ulius?) A(s)clepio/dotus et / Valeria Vale/ntina filio Iu/lio annuc(u)lo / m(ensium) V posuerunt

217. Salona, ILJug 1986, 2234, titul, 301. do 400.
[p]aren/tes Satur/e filie infe/licissime / dec. fu. an(norum) X

218. Salona, ILJug 1986, 2246, titul, 301. do 400.
ic(!) est pos(i)t[a] / Byrgo an(norum) / XIII no/ [

219. Salona, ILJug 1986, 2271, titul, 301. do 500.
rogo deus [ut audias praeces?-] / [-] vd vt [---]

220. Salona, ILJug 1986, 2518, sarkofag, 301. do 500.
[Dep(ositio) bone] memorie Su[---]

221. Salona, ILJug 1986, 2703, tabula, 501. do 600.
tua de tui[s] / tibi d(omin)e opt[uli] / inercesio[ne] / beati Iohann[is] / memento serb[i] / tui d(omi)ne.

222. Salona, AE 2005, 1187, titul, 301. do 400.
[---- sepultu]// ram si qu[is // de]asciare volu//erit, habe[at // ir]ata numina. // Quitquit [--- // ---]ani sive Iude// i vel crissi[ani] // colent e[t de//os] Manis. Unus // quisque [al//ii] quot sibi fi(e)//ri non uu[lt] // facere non // debet

223. Salona, AE 2006, 1010, sarkofag, 301. do 400.
D(is) M(anibus). / Aur(elio) Satrio / qui vixit a/nn(os) VIIII m(enses) IIII / et Aur(eliae) Max/imae quae vi//xit ann(os) VI m(enses) III fili(i)s piissimis Aur(elius) Flav(u)s et Cer(es) par(entes) et Is(idis) uic(tricis) Vr(aniae? et) Sa(rapis) Con(servatoris) alu//m(n)is s(u)is P. Hipetiu(s) / ------

224. Salona, AE 2006,1011, stela, 301. do 400.
D(is) M(anibus). / Hic / positus est / T. Aurelius Au/relianus / filius / p(i)entissimus /vixit / annis VIIII

225. Salona, ILJug 1978, 683, tabula, 301. do 500.
Fl(avius) Crescentia[nus---] / commea [---] / felicem a[---] / per propr[---] / tra(n)sire c[---]

226. Salona, ILJug 1963, 130, natpis na građevini, 301. do 400.
Ponti(a)e Ursul/(a)e inf(anti) infelicis/sim(a)e ann(orum) duu/m (!) Aennia Lu/cida avia

227. Spalatum, AE 2008, 1055, Demicheli 2008, 66, sarkofag, 301. do 400.
[----------]ae/ [----------] puellae/ [quae vixit] ann(os) XXIII m(enses) IIII/ [d(ies)---] I Valentinianus / [et] Cassianilla filiai (sic)/ [pii]ssimai quai (sic) depo/[sita di]e III non(as) Mart[ias] in/ [----------] ove?[-----]

228. Municipium Salvium, ILJug 1978, 610, titul, 301. do 400.
D(is) m(anibus) s(acrum) / Paul() Gau/dene q(uae) v(ixit) / an(nis) XL Ti/ tus Pr() R() / conp(ari) p(ientissimae) et / sib(i) vivo / p(osuit)

229. Salona, Kurilić 2006, 81, stela, kraj 301. do 450.
D(is) M(anibus) / Aur(elius) Tit(?)/us Stat/iae Urs/ul(a)e co/niugi / b(ene) m(erenti)

230. Raetinium, CIL III, 14330, tabula, 301. do 600.
Martinus / qui / [Fel]icissim/us sum VIII / memoriam / locu(m) f(ecit)

231. Rider, ILJug 1986, 02799 , ILCV, 00376, tabula, 401. do 600.
[De]positio Superi ix tabuia/[rio] civitatis Salonitana[e] / [ci]vis Salviata sub die p(ridie) XI Pal(endas) / [Oc]tobris ind(ictione) IIII oui vixit ann/is plus minus XXXV

232. Doclea, CIL III, 13845, ILCV, 01239, votivni spomenik, 301. do 600.
Ausonia diac(onissa) (p)ro voto suo et fili(o)r(a) suor(a) f(e)c(it)

233. Doclea, CIL III, 10190, titul, 301. do 400.
Petrus virga perq/uouset / fontis cipe/runt quore/re

234. Clissa, ILJug 1986, 02040, ILCV, 03044a, sarkofag, 401. do 500.
Depositio Maxenti(a)e caressem(a)e c/oniugi die pridie Idus Septembres

235. Nigra Corcyra, CIL III, 10092, ILCV, 00784, tabula, 301. do 500.
Valentinianus / memoratus est / qum coniuge sua / Sabbatia superq(ue) / piscina sua testa/tus est ne aliquis / vel alium / [---]VSP[// Acepite

236. Curicum, AE 2016, 01219, titul, 401. do 500.
Pancra(tius) / et Proc(u)/la c[um] / suis [f(e)c(e)r(un)t]

237. Apsorus, CIL III, 10135, ILCV, 03840 , titul, 301. do 600.
]m Ampliata se viva po[s(uit) ---] / [--- ma]rito Messo et filio Mi[---] / [--- pi]issimis(?) arcam ord[inavit ---] / [---]ris vel{l}it super co[rpus(?) ---] / [--- ve]lit alia super ho[c ---] / [---]ia argenti p(ondo) dece[m

238. Apsorus, CIL III, 10142, titul, 301. do 600.
]osu[---] / [---]cieque [---] / [---] mensis II / [--- hic requie]sqvet

239. Leusaba, WMBH 1902, 107, titul, 301. do 600.
pat]ri bono def(unctus) / [---] sepultus in / [---]n() an(n)orum CX / (v)ixit

240. Municipium Splonistarum, ILJug 1986, 01735, natpis na građevini, 527. do 565.
Omnia quae cernis magno constructa labore / moenia templa domus fontes stabula atria thermas / auxilio C(h)r{r}isti paucis construxit in annis / antistes Stefanus(!) sub principe Iustiniano

241. Pituntium, AE 2008, 01029, Salona IV, 00426, sarkofag, 401. do 500.
] suis I[---]/ius negabatur ve[---] / nunc temporibus pe[s]/simis(?) vir spectabili[s] / Ausonius comis sac[ri] / consistorii et Dalmat[ia]/rum consulens pe[---] / [---]m hon[

242. Tarsatica, ILJug 1986, 00255, natpis na građevini, 301. do 600.
Agape vedua pro se et suos(!) f(e)c(it) p(edes) CCC

243. Aquae S, ILJug 1986, 00093, instrumentum domesticum, 301. do 500.
Ego Iustus / olarius et / manus meas / Rugetus(!) et Fe/tetus(!)

244. Scardona, CIL III, 06414 sarkofag, 301. do 500.
Conditus infelix in ista sede perenni / Principius habitat huic vit(a)e finis in ipsis / ter senis misero et quattuor paene peractis / annis acerva fuit nam studiis iam Rom(a)e laetantem / invida fortuna repenti funere mersit / cuiusque reversum crudeli funere corpus / exequitur genitor iniquo cum honore sep/ulcri / iam securi suo caudete munere Manes / Elysios per campos et dulcia prata vagantes

245. Salona, AE 2017, 01105, titul, 431. do 479.
[--- b]ene me/[moriae ---]i o{u}st(iarii) / sub [die ---] Iun(ias) / ind(ictione) X[---] // Depositio [be]/ne memori(a)e A/nastasi o{u}st(iarii) / sub d(ie) XVIII K(a)l(endas) Ia/n(uarias) ind(ictione) VIVI
246. Salona, CIL III, 01987, ILCV, 00118, sarkofag, 371. do 500.
Fl(avius) Fidentius ex / comitibus Sirme(n)sis / hic est depositus / vixit an(nos) XX
247. Salona, CIL III, 02007, titul, 301. do 600.
D(is) M(anibus) / Aurelio Eutici/ano infelicissimo / ex cursore prav/ato qui confecit / sub die milia XCIV / qui vixit annos / XXV me(n)ses duo(s) dies / VIIII Aurelius Grecio / fratri pientissimo / hanc memoriam / posuit
248. Salona, CIL III, 02027, titul, 301. do 600.
D(is) M(anibus) / Fl(avio) Caroso veterano / Attigia Ursagia / compatri benignissimo
249. Salona, CIL III, 02117, sarkofag, 301. do 600.
Aur(elia) Vernilla plumbaria sibi / et Aur(elio) Lucio marito suo et Aur(eliae) Ster/coriae filiae posuit quod si qui sup{e}/per h(a)ec corpora posue/rit inferet r(ei) p(ublicae) |(denarios) C(milia)
250. Salona, CIL III, 02147, titul, 301. do 600.
D(is) M(anibus) / Aelia Co(n)stantilla / et Aelia Concordia / aeredes G{i}n(a)eo Pom/peio Treptioni posu{a}e/runt vi(xit) a(nnos) XXXXX
251. Salona, CIL III, 02232, titul, 301. do 600.
D(is) M(anibus) / Aureliae Flaviae co(n)[iu]gi inconpa/rabili Iul(ius) Innocentius / et sibi vivens posuit
252. Salona, CIL III, 02345, titul, 301. do 600.
Gerulus Ge/mellus / Aureli(a)e For[---] / con[iugi] / carissia[ae] / qu(a)e vixit / ann(os) XXXXX b(ene) m(erenti) / et sibi [
253. Salona, CIL III, 14239, ILCV, 03791a, sarkofag, 501. do 600.
Arca Honorato / calegario
254. Salona, CIL III, 02502, titul, 301. do 600.
Raia Valeria Vinomio / marit(o) pientissimo / def(uncto) ann(orum) p(lus) m(inus) L cum / quo vixit in(n)ocentissime
255. Salona, CIL III, 02602, titul, 301. do 600.
Pitn(a)e innocent(issimae) / Victoricus pa/ter posuit de/suncti(e) annuc(um) LI me(n)serum / octo

256. Salona, CIL III, 02603, Salona IV, 00646, sarkofag, 401. do 600.
Arca Victorini et Sex/til(i)ae fratribus germanis

257. Salona, CIL III, 02661, ILCV, 01224, sarkofag, 401. do 600.
Arca Eueratae / diac(oni) s(an)c(ta)e ecclesiae

258. Salona, CIL III, 02664, ILCV, 03042b, titul, 401. do 600.
Dep(o)s(itio) Mariae / sub d(ie) XII Kal(enda)s / Octobris

259. Salona, CIL III, 02668, ILCV, 02341, sarkofag, 351. do 600.
]INTRCIRTIPAI / [---] relinquere vulnere VI[---]A[---] / [--- p]romissam pertingere v[itam(?) ---] / [---]im manibus C(h)risto be[nedicto(?) ---] / [--- in]terittas pro paren[te(?)

260. Salona, CIL III, 08727, ILJug 1986, 02353, sarkofag, 301. do 500.
[Aure]lius Alex{s}ander b(e)n(e)/[f(iciarius) legio]nis XI Claudi(a)e v(i)bus / sibi suo / ius(s)it testamento arcam / (p)oni

261. Salona, CIL III, 08879, ILJug 1986, 02306, sarkofag, 301. do 500.
Anton[iae] Sabin[ae] / cui (e)t Meg[a]rhmae def/unctae a[n(norum)] VIIII An/tonius S[a]binianus e/t Octav(i)a [S]yagria(?) pare/ntes filiae dulcissi/mae posuerunt et sibi

262. Salona, CIL III, 08934, stela, 301. do 600.
D(is) M(anibus) / Aur(elia) Messia fi/lio defun(c)to rap(t)u(s) / es{s}t p(o)s(i)t(um) arb(itratu) Q(uinti) Pr/urni Criscentioni / in(fanti) an(norum) XI

263. Salona, CIL III, 08971, stela, 301. do 600.
D(is) M(anibus) / Cassiae Secun/din(a)e defunc/t(a)e an(norum) III m(ensium) III / Cassianus et Ma/x{ss}imuna pare/ntes posu{a}erum(t)

264. Salona, CIL III, 08976, titul, 301. do 600.
Ceionia / Ferocilla / Ceioni(a)e Hi/lar(a)e liber/t(a)e et colnc/[tan]{a}eae in/[felicissimae

265. Salona, CIL III, 09009, titul, 301. do 600.
D(is) M(anibus) / [1] Coel(io) qaude[n]/tio infanti infe/[licissimo

266. Salona, CIL III, 09110, ILJug 1986, 02478, sarkofag, 501. do 600.
Arca Gemellini presbeter[i]

267. Salona, CIL III, 09226, Salona IV, 00492, sarkofag, 301. do 500.
---] Maximi/[---]n coniugi su/[ae(?) ---]ne bene meren/[ti m]emoria posuit l/ocu(m) concessum / Artoriam Erontimam

268. Salona, CIL III, 09447, Salona IV, 00697, titul, 301. do 600.
I[---] / FIICO [---] / dum teto[lum(?) vitam cor]/pora(?) iniqu[e ---] / invida

pr(a)este[ntur cum] / tempora ta[m brevis aevi] / nec licuit ma[tri prole patrive frui] / iam supere[st ut vos qui huc] / lumina [vertitis orem //]R[---] / [sic si forte se]nes mise[ro casu doluistis] / [felix] sit vobis v[ita futura magis] / [tu quoque qui fat]o es melior in[atus adesto] / [iam nunc disc]e senes [quam mala fata manent

269. Salona, CIL III, 09524, ILJug 1986, 02486, sarkofag, 401. do 600.
[Arca] Olibrio anaglifari et / [Re]nat(a)e iugalis [eius(?) ---] / [---]NPEA[

270. Salona, CIL III, 09527, ILJug 1986, 02677a05, titul, 599. do 603.
Hic iacit Iohannes / peccatvr et in/dignus presbiter // Expleto annorum cir/culo quinto hunc / sibi sepulcrum Io/hannis condere iussit / Marcellino suo procon/sule nato germano prae/sente simul cunctosque // nepotes ornavit tumolum / mente fideli defunctus acces/sit (h)osbis una cum coniuge natis / Anastasii servans reverenda / limina s(an)c(t)i tertio post decimum / Augusti numero mens(is) ind(ictione) II prae(sentis) / finivit saeculi diem

271. Salona, CIL III, 09533, ILJug 1986, 02469, sarkofag, 401. do 500.
In hunc sartofagum posita est Benina h(onesta) f(emina) matrona [F]l(avi) Marciani memor(ia)l(is) qui vi[{c}]xit an(nos) XXV si q/uis extraneus ponere voluerit det fisco auri lib(ras) III

272. Salona, CIL III, 09534, ILJug 1986, tabula, 501. do 600.
"GR" // Hic iacit Theodoracis fi(l)ius / Eufrasio comiti mortuus / est die XXVIIII mensi[s] / Augusti i(n)dictione XI

273. Salona, CIL III, 09538, ILCV, 00543, sarkofag, 351. do 500.
[---] de numero Ata[cottorum(?)] / [---] Varius vixit ann[os ---] / [deposit]us(?) est di{a}e S[abbati(?)

274. Salona, CIL III, 09546, ILJug 1986, 02566, sarkofag, 501. do 600.
]io / [--- han]c arcellam / mihi condedi ad medianus / martures

275. Salona, CIL III, 09551, ILJug 1986, sarkofag, 612.
Hic quiescit in pace / sanct(a) abtissa Ioh(a)nna / Sermenses qui(!) bixit annvs XL / die Veneres exiit de corpore / IIII Idus Maias indictione qu[i]n/ta decim(a)

276. Salona, CIL III, 09555, ILJug 1986, 02532, sarkofag, 501. do 600.
[--- b]ene(!) memoriae / [---] v(iro) d(evotissimo) VIII Kal(endas) Mar(tias) / [---]c arca subd(ia)c(oni) / [

277. Salona, CIL III, 09576, ILJug 1986, 02563, tabula, 401. do 500.
[D]eposetio infantis / [Do]m(i)nicae VIII Kale(n)d(as) / Octobres quae a Sirmi/o Salonas adducta est

278. Salona, CIL III, 09586, ILJug 1986, 02364, sarkofag, 301. do 500.
Flaviae infanti dulcissimae quae sa/na mente salutifero die Paschae glo/riosi fontis gratiam con[sec]uta est / supervixitque post baptismum sanctum / mensibus quinque vix(it) ann(os) III m(enses) X d(ies) VII / Flavianus et Archelais parentis filiae / piissimae / depositio XV Kalendas Septembres
279. Salona, CIL III, 13148, Salona IV, 00501, sarkofag, 351. do 500.
[In hu]nc sepulc{h}ra pau[sat ---] / [---]vinianus lecto[r ---] / [---]CIVIIITER[
280. Salona, CIL III, 09601, ILJug 1986, 02483, sarkofag, 501. do 600.
Arca matron(a)e q/uem tradedet Solina
281. Salona, CIL III, 09606, ILJug 1986, 02472, sarkofag, 401. do 500.
Arca [---] Firmin(a)e ref(ecta) ex iur(e) e[cclesiae et translata a ma]/tre Del[ma]tia Novata de lo[co ---]
282. Salona, CIL III, 09614, ILJug 1986, 02547, sarkofag, 501. do 600.
Arca Suro sarturi et Palumbe
283. Salona, CIL III, 09616, ILJug 1986, 02557, sarkofag, 451. do 600.
Depositio bonae memori/ae infan(tis) Thom(a)e X Kal(endas) Oct/obr(es) ind(ictione) VIIII
284. Salona, CIL III, 09620, ILCV, 03043, titul, 401. do 500.
Deposito / Valeriani / infantis / die X Kalendas Augusti
285. Salona, CIL III, 09623, ILJug 1986, 02558, sarkofag, 501. do 600.
Depositio Ursi die XI Kal(endas) Novembris indic(tione) XV // Ursi tum(u)lum cernis quicumq(ue) viator / quem iuveaem rapuit sors ultima terlege q(uae)so / qui vixit quinquaginta in annis heu m(i)sera Al/exandria gemit decepta marito qui est potita dul/cem coniugem viginti et sex annos et nemor eventos / alios mone vita brebis est cunctis fila parant et Parc(a)/e nec parcetur ullis hunc illi di{s}misit duo(s) anxia natos / condicio talis omnem conplectitur urbem sed m(e)ritu/m et binefacta adiutant laborq(ue) fidesq(ue) haecne libertum / dominis fecere probatum h(a)ecne defendunt senper sociant/q(ue) beatis si par esse belis similem mihi suscipe curam
286. Salona, CIL III, 09625, ILJug 1986, 02040b20, sarkofag, 401. do 500.
Ecci agnus / [d]ei qui tollit / [pec]catum s(a)eculi // Paulus Iacovus / Tiveus Simon Tomas / Mattheus // Petrus / Andreas Iacovus / Ioannis Filipus Dariolomius
287. Salona, CIL III, 09639, ILJug 1986, 02522, sarkofag, 401. do 500.
] carmena [---] / [--- ten]ebros(?) [---] / [---]SN[

288. Salona, CIL III, 09666, ILJug 1986, 02481, sarkofag, 451. do 600.
Ego Iuvinus ust[i]arius [sanctae(?) ec]/clisiae Salonit[anae hanc] / a[rcam

289. Salona, CIL III, 09685, ILJug 1986, 02521, sarkofag, 471. do 530.
Depos(itio) bon(a)e mem[oriae

290. Salona, CIL III, 09691, ILJug 1986, 02258h, natpis na građevini, 401. do 500.
[---]BEL A SA[---] / [---] episc(opus) in[---] / [ded]ecavit(?) [---]

291. Salona, CIL III, 13086a, tabula, 301. do 600.
pecc]atrix(?) Ra/[---]domicis B/[--- mem]ori(a)e pos/[ui]t

292. Salona, CIL III, 13152, ILJug 1986, 02518, sarkofag, 401. do 500.
[Depositio(?)] bon(a)e memori(a)e Su[

293. Salona, CIL III, 14253, ILJug 1986, 02677a06, sarkofag, 301. do 500.
Africano def(uncto) me(n)s(ium) VIII / Aurelia Fortunata et / Aurelius Saturninus / filio infelicissimo

294. Salona, CIL III, 14272, stela, 301. do 600.
D(is) M(anibus) / Flaviae Rufi/nae annorum / [p(lus)] m(inus) XXVI Donatus / [c]o(n)iuci iaconpar/[abi]li

295. Salona, CIL III, 14272, tabula, 301. do 600.
Fla]biae Sep[timi]/[nae] Flabius [Aga]/[th]opus c[o(n)iu]/[gi] bene [me]/[re]nti po[suit

296. Salona, CIL III, 14291, ILJug 1986, 02685, sarkofag, 301. do 500.
]elima/[r]us et (A)elia Victor(i)a / [mat]er infelicis(si)mo fi/[lio] q(ui) vixit an(n)os II

297. Salona, CIL III, 14305, ILCV, 00648, sarkofag, 501. do 600.
Arca Pascasio calega/rio quem vindedit Fab{b}i(us) / Arcacius vsteari(us) CCC

298. Salona, CIL III, 14309, ILCV, 03750, sarkofag, 451. do 600.
Arca Max[---] / et coniogi eiu[s ---] / quem conp[aravit ---] / Gen[

299. Salona, CIL III, 14893, ILJug 1986, 02698, sarkofag, 451. do 550.
Dep(ositio) bon(a)i m(emoriae) diaconi Criscentiani / die VIII Kal(endas) Octvbres ind(ictione) V / dep(ositio) bon(ae) m(emoriae) Ursaciae coniuge / eius sub d(ie) VIIII Kal(endas) Apriles ind(ictione) prima

300. Salona, CIL III, 14902, ILJug 1986, 02275, natpis na građevini, 451. do 600.
Domos s(an)c(ti) S[---]

301. Salona, CIL III, 14903, ILJug 1986, 02479, sarkofag, 301. do 500.
Arca I[o]hanni s/atori et I[ul]iae(?) iuca/li eius // [---]acuman[

302. Salona, CIL III, 14906, ILJug 1986, 02539, sarkofag, 501. do 600.
Arca Marcell/(a)e de domo Valeri / def(ensoris)
303. Salona, CIL III, 14912, ILJug 1986, 02416, sarkofag, 351. do 500.
[--- bonae m]emoriae / [---]exume / [---] Prim(a)e / [
304. Salona, CIL III, 14914, Salona IV, 00472, sarkofag, 451. do 600.
] Victurini [---] / [---]emiae
305. Salona, CIL III, 14915, ILJug 1986, 02677a11, titul, 401. do 500.
Depossio Vitalioni / innocentis qui vi/xit anno uno et men/si(bu)s quattuor et dies(!) V[
306. Salona, CIL III, 14916, tabula, 331. do 600.
Zosimi / emeriti per DLVPA[---] / pontenten IIS a(d)iuro [
307. Salona, CIL III, 14919, Salona IV, 00036, stela, 401. do 500.
Felicissim(u)s p(er)[f(ecit?)] / ingress(u)m s(an)c(ta)e e[ccl(esiae)]
308. Salona, ILJug 1986, 02703, ILCV, 01937a, tabula, 501. do 600.
Tua de tui[s] / tibi d(omin)e opt[uli] / interces(s)io[ne] / beati Iohann[is] / memento serb[i] / tui d(omin)e
309. Salona, ILJug 1978, 00683, tabula, 301. do 500.
Fl(avius) Crescentia[nus ---] / commea[---] / felicem a[---] / per propr[---] / tra(n)sire c[
310. Salona, ILJug 1978, 00702, Salona IV, 00238, sarkofag, 471. do 530.
D(epositio?) Anastasi lector(i)s s(ub) d[ie
311. Salona, ILJug 1986, 02246, titul, 301. do 600.
(H)ic est pos(i)t[a] / Byrgo an(norum) / XIII NO/[
312. Salona, ILJug 1986, 02253, Salona IV, 00469, sarkofag, 301. do 500.
Arca Valentin(a)e
313. Salona, ILJug 1986, Salona, IV, 00058, tabula, 301. do 600.
] rogo deus [---] / [---]VD ut [
314. Salona, ILJug 1986, 02519, Salona IV, 00329, sarkofag, 401. do 500.
Depositio bon(a)e mem[oriae ---]
315. Salona, ILJug 1986, 02529, Salona IV, 00215, sarkofag, 511.
]nn[3 su]b d(ie) Iobis ind(ictione) [III]I Felice [
316. Salona, ILJug 1986, 02541, Salona IV, 00267, sarkofag, 501. do 600.
Arca Menat[iano ---] / defensuri [--- et] / Bonos[ae iugali eius(?)]

317. Salona, ILJug 1986, 02559, Salona IV, 00728, sarkofag, 501. do 600.
]D QV[---] / [--- in sae]colo V

318. Salona, ILJug 1986, 02568, Salona IV, 00327, sarkofag, 401. do 600.
] neofit[---] Septembres [

319. Salona, ILJug 1986, 02649, Salona IV, 00251, sarkofag, 351. do 500.
Flavius / Innocens / [hic iace]t neofitus Chr(ist)i

320. Salona, ILJug 1986, 02675, Salona IV, 00217, sarkofag, 517.
Arca Andreae benemori ca[nc(ellarii?)] / patati(i) V Idus Ma[rt]ias ind(ictione) X A[ga]/peto v(iro) c(larissimo)

321. Salona, ILJug 1986, 02773l, Salona IV, 00288, sarkofag, 301. do 600.
[Ur]saciano Oria[---] / [---] tregen[ta]

322. Salona, Salona IV, 00124, tabula, 301. do 600.
vix]it anno[s ---] / [--- m]eserum [---]

323. Salona, Salona IV, 00334, sarkofag, 471. do 600.
Arca PETEOEI[--- Feli]/cetatis(?)

324. Salona, Salona IV, 00343, sarkofag, 301. do 600.
Vobescum deus

325. Salona, AE 2010, 01187, Salona IV, 00420, sarkofag, 401. do 500.
[In hunc(?)] sartofagum positus est A/[---] exceptor in IP

326. Salona, AE 1995, 01228, Salona IV, 00425, sarkofag, 451. do 600.
Depositio vene memoriae / A(u)gustae sub die XIIII K(a)l(endas) Aprilis / ind(ictione) prima

327. Salona, AE 2010, 01190, Salona IV, 00458, sarkofag, 301. do 500.
Sit tibi notum recor(dationi?) QV[---] / Patricius hic iacet qui doc[---] / [in(?)] officio pr(a)efecturae et bine[---] / [--- v]itam suam [---]VAD[---] / [---]CIR[

328. Salona, Salona IV, 00541, sarkofag, 301. do 500.
Qu[---] / hic [---] / Co[---] / bi[xit(?) ---] / C[

329. Salona, Salona IV, 00566, sarkofag, 401. do 600.
]TDA / [---]NILANC / [--- ec]clesiae / [---]m sarfo/[fagum(?)

330. Salona, Salona IV, 00573, sarkofag, 501. do 600.
D]ecembris indiction[e ---]

331. Salona, Salona IV, 00581, sarkofag, 301. do 600.
h]unc sartofagum SO / [---]VMA[

332. Salona, Salona IV, 00628, titul, 301. do 600.
]LI[---] / [---]CLIECN[---] / [---]ri kariss[im ---] / [---]VPA[

333. Salona, Salona IV, 03000, sarkofag, 301. do 600.
] sart[ofagum

334. Salona, Salona IV, 04721, sarkofag, 301. do 600.
]VISSI[---] / [--- u]xuris s[uae ---] / [---]NDSV[

335. Salona, Salona IV, 05703 , stela, 301. do 600.
]nta / [--- i]nfeli/[cissi]mo qu/[i vixi]t an(n)o/[s

336. Salona, Salona IV, 00694, sarkofag, 301. do 600.
qu]i obe(i)t [---] / [---] anno[s ---] / [---]X[

337. Promona, ILJug 1986, 02800, titul, 301. do 600.
Aurel(iae) Stercoriae / infanti infeliciss/im(a)e qu(a)e vixit ann(um) I m(ensem) I d(ies) VIII Aurel(ius) / Pat(?) et Fabia Ma/xima pare[nt]es fil(iae) / dulcissimae [et s]ibi vivi

338. Tragurium, CIL III, 02704, ILCV, 03834, sarkofag, 301. do 600.
Sarcofagum Ursicli et Tertiae / depositio Ursicli die III Idus Dec(embres) ind(ictione) XIIII / si quis vero voluerit sine conscientia supra / sibi praesumere det poen(a)e nomine sanctae {a}ec(c)[l]esiae / ante litis ingressum auri unc(ias) IIII

339. Tragurium, CIL III, 13352, ILJug 1986, 02792, tabella defixionum, 501. do 600.
]ent / [---] in nom(ine) d(omi)ni Ieso Cri[s]/ti denontio tibi inmon/dissime(!) spirete(!) tarta/ruce quem angelus Gabriel / de catenis igneis religa[vit] / qui habet decem milia barbar(orum) / post resurrectione(m) vinist[i] / in Galilea ubi te ordinavit [ut] / silvestria loca collemontia op//teneres(!) // ut ne hominebus [vel fulg]ore / aut tu ne demum / grandene(!) n{u}oceres vede ergo / inmondissime(!) spirete(!) tartaruce / ut ubiconqua(!) nomen d(omi)ni audive/res(!) vel scriptura cognoveres(!) non // ubi velles n[o]cere / [a]nte hafm [Iorda]nis fluvio / [q]uem transire n[on] potuisti / [r]equesitus(!) qu[a]r[e t]ransire non / [po]tuisti dixisti quia ibi ign[is] / [a]ra[n]ea ignefera corret et ubi/conqua semper tib[i] ignis ar[a]nea / [i]gnefera c[or]rat(!) denontio tibi / [pe]r domino(m) meum cave te

340. Tragurium, ILJug 1986, 02791, sarkofag, 301. do 600.
Arc[a ---]iae si quis volu/erit posterior tempore hu/nc sepulc{h}rum violare {vo}/{voluerit} det p(o)enae nomi/ne auri uncias duas

341. Iader, CIL III, 02967b, titul, 301. do 600.
Fermus tribunus et Surnia / soror eius et Dacia con/iuge eius

342. Iader, CIL III, 10016, ILCV, 00814, titul, 301. do 600.
]NS / [--- q]uotannis / [---]VO[1]I[1]INTAN[1]I / si quis sus(cepto?) meo [--- aliud] / corpus ponere voluerit nisi de / nepotibus meis fuerit fisco vi[r]i/[b]us p(o)enam aureorum trium mil(ium) / natus autem minimus INFRISICVNFRINTICN

343. Živogošće, CIL III, 01894, počasni spomenik, 301. do 600.
Litorea pr{a}essus scruposae margine r[up]is / inriguus gelido defluit amne latex / cuius perspicuo per levi[a s]ax[a m]e[a]tu / praedulcis salsam perl[uit unda Thet]yn / indigenis gratus preterlabentibus [almus] / i[n]cola delicias advena laudat [opes] / sa[l]ve Nymfa meos dignata inv[iser]e finis / et celebrem cunctis conciliare locum / nostra salutifero tu mactas pred[ia fo]nte / Licinianus ego carmine te dominus / diversum sortita capis finemq[ue caputq]ue / Nymfa caput cautes term[inus unda] tibi est / quis queat arcanum sap[iens pernosce]re fontis / nasceris e scopulis fo[ns moriture freti]s / hoc Pelagia suos fontes epig[r]ammate donat / magne tui pignus Lic[inia]ne [tori]

344. Salona, CIL III, 14643, stela, 301. do 600.
]/anus [ex col]/legio sacca/riorum qui / vixit an(n)vs / XL menses / IIII dies nove(m) / infelicissi/mus iubenis

345. Salona, Demicheli 2018, sarkofag, sarkofag, 541.
Ar]ca Saturnino vagenari/[o et i]ugali eius Iustinae. Depos/[itio d]ie XIIII Kal(endas) Sept(embres) ind(ictione) IIII Basili/[o Iun(iore) v(iro) c(larissimo) c]ons(ule) die Saturni

346. Salona, Sanader, Demicheli 2017, sarkofag, 401. do 500.
[Depositio b]ene me/[mori(a)e] [----]i o{u}st(iarii) / sub [d(ie Kal(endas) Iun(ias) / ind(ictione) X[-?]

347. Salona, Sanader, Demicheli 2017, sarkofag 401. do 500.
Depositio [be]/ne memori(a)e A/nastasi o{u}st(iarii) / sub d(ie) XↃII k(a)l(endas) Ia/n(uarias) ind(ictione) ↃↃ

348. Rižnica, Gogala 2020, sarkofag, 301. do 400.
Fauustina arcam s[ibi] vivi com/munem conpa(rave)runt et posuerunt/ gratias deo omnipotenti referen/tes ut si quis post ovi[t]um nostrum/ aperire et super nos aliqu/em corpus ponere volue/rit inferet aeclesiae CCL

10.1. Legenda grafičkih znakova

( ) – u okrugle zagrade piše se tekst razriješenih kratica ili slova koja su greškom izostavljena

[ ] – u četvrtaste zagrade piše se dio teksta koji je uništen

[[ ]] – dvostruke vitičaste zagrade koriste se za dio natpisa koji je namjerno otučen radi skidanja nepoželjnog, obično carskog imena (*damnatio memoriae*)

{ } – vitičastim zagradama označavaju se slova koja je klesar greškom napisao, a nisu potrebna

(---) – kratica koju je nemoguće razriješiti

[---] – dio teksta koji nije moguće rekonstruirati niti se može odrediti koliko je slova izvorno moglo biti

[------] – redak koji nedostaje na početku i/ili na kraju teksta natpisa

------ - više redaka koji nedostaju na početku i/ili na kraju teksta natpisa

/ - znak za novi redak

// - znak za novo polje

(!) – ukazuje na pravopisnu ili gramatičku grešku[283]

283 R. Matijašić, *Uvod u latinsku epigrafiju*, Filozofski fakultet u Puli, Pula 2002, 51-52.

10. Bibliografiija

Kratice

AE - *Anneé épigraphique*, Presses Universitaries de France, Paris.

CIL - *Corpus Inscriptionum Latinarum*, Academia litterarum regia Borussica, Berlin.

ILCV - E. Diehl, *Inscriptiones Latinae Christianae Veteres*, Berlin, Dublin, Zürich 1925-1967.

ILJug - Anna et Jaro Šašel, *Inscriptiones latinae quae in Iugoslavia inter annos MCMXL et MCMLX repertae et editae sunt* (Situla 5, Ljubljana, 1963); *Inscriptiones latinae quae in Iugoslavia inter annos MCMLX et MCMLXX repertae et editae sunt* (Situla 19, Ljubljana, 1978*); Inscriptiones latinae quae in Iugoslavia inter annos MCMII et MCMXL repertae et editae sunt* (Situla 25, Ljubljana, 1986).

Salona IV - N. Gauthier, E. Marin, F. Prévot (ur.), Salona IV, *Inscriptions de Salone chrétienne, IVe-VIIe siècles* (Rome: École française de Rome, 2010).

Literatura

Barada – M. Barada, „Tabella plumbea Traguriensis“, *Vjesnik arheološkog muzeja u Zagrebu* Vol. 16, 1, Zagreb 1935, 11-18.

Bešić i sur. 1967 - Z. Bešić, D. Garašanin, M. Garašanin, J. Kovačević, *Istorija Crne Gore: knjiga prva*, Redakcija za istoriju Crne Gore, Titograd 1967.

Clackson, Horrocks 2007 - J. Clackson, G. Horrocks, *The Blackwell History of the Latin Language*, Blackwell Publishing, Oxford 2007.

Demicheli 2008 - D. Demicheli, „Novi antički natpisi iz podruma Dioklecijanove palače“, *Opuscula archaeologica* 32, Zagreb 2008, 55-79.

Demicheli 2018 – A, Demicheli, D. Demicheli, „Salona 541. godine – sarkofag vaginarija Saturnina, fabrica Salonitana armorum i Justinijanska kuga“, *Tusculum : časopis za solinske teme* 1, Solin 2018, 87-99.

D. Demicheli, „Natpis na sarkofagu s klesarskim pogreškama iz Trogira“, *Collectanea Archaeologica Musei Archaeologici Zagrabiensis* 3, Arheološki muzej u Zagrebu, Zagreb 2020, 87-105

Gaeng 1984 - P. A. Gaeng, *Collapse and Reorganization oft the Latin Nominal Flection as Reflected in Epigraphic Sources*, Scripta Humanistica, Potomac 1984.

Gogala 2020 – M. Gogala, „Latinski nadgrobni natpis s arheološkog nalazišta Rižinice“, *Starohrvatska prosvjeta* Vol. 3, 47, Split 2020, 61-72.

Gonda 2017 – „The Aquincum–Aquileia–Salona triangle Latin language in the Alps–Danube–Adria region of the Roman empire“, *Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae* 57, Budapest 2017, 99-123.

Gonda 2019 - A. Gonda, „Dialects of Vulgar Latin and the Dialectal Classification of the Alps-Danube-Adria Region“, *Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae* 59, Budapest 2019, 53-69.

Grandgent 1907 - C. H. Grandgent, *Introduction to Vulgar Latin*, D. C. Heath and CO Publishers, Boston 1907.

Herman 2000 - J. Herman, *Vulgar Latin*, The Pennsylvania State University Press, Pennsylvania 2000.

Kurilić 2003 - A. Kurilić, „Ulomak kasnoantičkog miljokaza iz Aserije“, *Asseria* 1, Zadar 2003, 185-193.

Kurilić 2006 - A. Kurilić, „Recent epigraphic finds from the Roman province of Dalmatia“, u: D. Davidson, V. Gaffney, E. Marin, *Dalmatia: Research in the Roman province 1970-2001*: *Papers in honour of J. J. Wilkes*, BAR International series 1576, Archaeopress, Oxford 2006, 133-174.

Kurilić 2013 - A. Kurilić, „The Characteristics of Vulgar Latin in Epigraphic Monuments“, u: I. Bratičević, T. Radić (ur.), *Classical heritage from the epigraphic to the digital: Academia Ragusina 2009 & 2011*, Ex libris, Zagreb 2013, 9-21.

Marović 1984 - I. Marović, „Reflexions about the year of the destruction of Salona“, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku* 77, Split 1984, 293-314.

Palmer 1988 - L. R. Palmer, *The Latin Language*, Oklahoma University Press, Oklahoma 1988.

Sanader 2017 – M. Sanader, D. Demicheli, „The early Christian service of ostiarius on an unpublished sarcophagus with the inscriptions from Šuplja crkva site in Solin (Salona)“, u: D. Demicheli (ur.), *Illyrica antiqua II – In honorem Duje Rendić-Miočević*, Odsjek za arheologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2017, 253-264.

Skok 1915 - P. Skok, *Pojave vulgarno-latinskog jezika na natpisima iz rimske provincije Dalmacije, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti*, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1915.

Tekavčić 1970 - P. Tekavčić, *Uvod u vulgarni latinitet (s izborom tekstova)*, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb 1970.

Wilkes 1962 – J. J. Wilkes, *Studies in the roman province of Dalmatia*, Doctoral thesis, Durham University, Durham 1962.

Wilkes 1969 - J. J. Wilkes, *Dalmatia*, Harvard University Press, Cambridge 1969.

Zović 2014 – V. Zović, „Vulgarni latinitet na natpisima rimske provincije Dalmacije“, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku* 108, Pula, 2014, 157-222.

Mrežni izvori

ECDS elektronička baza https://db.edcs.eu/epigr/hinweise/hinweis-en.html

EDH elektronička baza https://edh-www.adw.uni-heidelberg.de/home/

Granice rimske provincije Dalmacije https://i.redd.it/im5tenfpd8751.png

Restitucija natpisa 1 https://edh-www.adw.uni-heidelberg.de/edh/inschrift/HD020035

Restitucija natpisa 2 https://db.edcs.eu/epigr/edcs_id.php?s_sprache=en&p_edcs_id=EDCS-27800689

Natpis s Brača https://cil.bbaw.de/ace#/search

Nastavni plan http://dokumenti.ncvvo.hr/Nastavni_plan/gimnazije/klasicni_jezici/latinski-2.pdf

11. Popis priloga

Slika 1 Granice rimske provincije Dalmacije iz 2. st. (izvor: https://i.redd.it/im5tenfpd8751.png).

Slika 2 Zastupljenost pojedinih tipova natpisa u obrađenom korpusu (Izradio: M. Husović).

Slika 3 Ulomak sarkofaga iz Salone (Izvor: Demicheli 2008, sl. 7).

Slika 4 Natpis s Brača (izvor: https://cil.bbaw.de/ace#/search).

Slika 5 Ulomak miljokaza s primjerom betacizma (Kurilić 2003, sl. 1).

Slika 6 Učestalost pojedinih vulgarnolatinskih pojava iz područja vokalizma (Izradio: M. Husović).

Slika 7 Učestalost pojedinih vulgarnolatinskih pojava iz područja konsonantizma vokalizma (Izradio: Mirza Husović).

Slika 8 Prikaz pojedinih tipova spomenika (Izradio: M. Husović).